

”Olin vääränlainen, erilainen”
Erityisherkkien aikuisten osallisuuden kokemuksia
varhaiskasvatuksesta

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden kandiohjelma
Varhaiskasvatuksen opintosuunta
Kandidaatintutkielma 6 op
Kasvatustiede
Toukokuu 2026
Ronja Aakio

Ohjaaja: Kati Sormunen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden kandiohjelma		
Tekijä - Författare - Author Ronja Aakio		
Työn nimi - Arbetets titel "Olin vääränlainen, erilainen" – Erityisherkkien aikuisten osallisuuden kokemuksia varhaiskasvatuksesta		
Title "I was the wrong kind, a different kind" – Experiences of participation among highly sensitive adults in early childhood education		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Kandidaatintutkielma / Kati Sormunen	Aika - Datum - Month and year 5/2026	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 32 s + 3 liites.
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Tämän tutkielman tavoitteena oli kartoittaa erityisherkkien henkilöiden osallisuuden kokemuksia sekä vetäytymiseen johtaneita tekijöitä varhaiskasvatuksessa. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisherkkät reagoivat vahvemmin ympäristöllisiin tekijöihin. Tämä tekee varhaiskasvatusympäristön vaikutuksista erityisherkkään mielekkään tutkimuksen kohteen. Erityisherkkyyttä on tutkittu vasta vähän, joten tietoisuuden lisääminen voi kehittää erityisherkkien lasten varhaiskasvatusarkea. Edellä mainituista syistä aihe on ajankohtainen ja merkittävä myös sen yleisyyden vuoksi, sillä noin viidesosalla ihmisistä esiintyy erityisherkkyyttä.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisin menetelmin ja aineisto kerättiin anonyyminä kyselytutkimuksena, joka oli suunnattu erityisherkkille aikuisille. Kyselyllä selvitettiin osallisuutta vahvistaneita tekijöitä, osallisuutta heikentäneitä tekijöitä sekä vetäytymiseen johtaneita tekijöitä. Kyselyyn osallistui yhteensä 20 erityisherkkää aikuista. Aineistoa analysoitiin aineisto- ja teorialähtöisesti sekä Likert-asteikkoja tarkastelemalla.</p> <p>Tutkimuksen tuloksista voidaan huomata, että lapsuudessa erityisherkkien osallisuuteen vaikutti ympäristön äänet ja erityisesti hiljaisuus lisäsi osallisuuden kokemuksia. Vetäytymisen todennäköisyyteen todettiin vaikuttaneen tunnekokemukset ja erityisesti turvallisuuden tunne. Varhaiskasvattajan toiminnasta syntynyt turvallisuuden tunne nousi merkittäväksi tekijäksi vetäytymisriskin pienentämiseen. Turvallisuuden tunnetta rakensi esimerkiksi pyrkimys ymmärrykseen ja myötätuntoinen kohtaaminen. Myös pienryhmässä toimimisen todettiin vahvistavan osallisuutta. Näihin tekijöihin tulisi varhaiskasvatuksessa kiinnittää huomiota, jotta erityisherkkien lasten osallisuutta voidaan tukea riittävästi.</p>		
Avainsanat - Nyckelord erityisherkkyyys, osallisuus, vetäytyminen, varhaiskasvatus		
Keywords high sensitivity, participation, withdrawal, early childhood education		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1 JOHDANTO	1
2 TEOREETTINEN TAUSTA.....	3
2.1 Eryyisherkkyyden määrittelyä	3
2.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa	4
2.3 Eryyisherkän lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa	6
2.4 Eryyisherkän lapsen vetäytyminen.....	7
3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	10
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	11
4.1 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä.....	11
4.2 Tutkimusjoukon kuvaus	12
4.3 Aineiston analyysi.....	13
4.3.1 Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysi	14
4.3.2 Likert-asteikkojen analyysi	16
4.3.3 Kolmannen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysi.....	18
5 TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA.....	21
5.1 Osallisuutta vahvistaneiden tekijöiden kuvaus	21
5.2 Osallisuutta heikentäneiden tekijöiden kuvaus.....	23
5.3 Vetäytymistä aiheuttaneiden tekijöiden kuvaus.....	25
5.4 Yhteenveto	27
6 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	28
7 POHDINTAA	30
LÄHTEET.....	33
LIITTEET.....	36
Liite 1. Kyselylomake.....	36
Liite 2. Ote analyysirungosta (tutkimuskysymys 1).....	39
Liite 3. Ote analyysirungosta (tutkimuskysymys 2).....	40

TAULUKOT

Taulukko 1. Esimerkki analyysin pelkistämisvaiheesta.....	19
Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnin ja abstrahoinnin vaiheista.....	20

KUVIOT

Kuvio 1. Kokemusten ajallinen jakauma.....	13
Kuvio 2. Osallisuutta vahvistaneiden tekijöiden kuvaus (Likert-väittämät)	16
Kuvio 3. Osallisuutta heikentäneiden tekijöiden kuvaus (Likert-väittämät).....	17
Kuvio 4. Osallisuuteen vahvistavasti vaikuttaneet tekijät	22
Kuvio 5. Osallisuuteen heikentävästi vaikuttaneet tekijät.....	24

1 Johdanto

Ryhmätilanteet tarjoavat varhaiskasvatuksessa lapsille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutustaitojaan, itsesäätelystä sekä osallistumista. Kaikki lapset eivät kuitenkaan reagoi ryhmätilanteisiin samalla tavalla. Jotta voitaisiin varmistaa yhtäläiset oppimisen mahdollisuudet, olisi tärkeää tarkastella ihmisten yksilöllisten eroavaisuuksien vaikutusta mahdollisuuteen olla mukana ja oppia osana ryhmää. On todettu esimerkiksi, että erityisherkin ihmisen hermosto reagoi herkemmin esimerkiksi ympäristömuutoksiin (Boyce, 2016). Erittäin stimuloivat tilanteet ja ympäristöt voivat herättää erityisherkin estynyttä käytöstä (Aron ym., 2012). Erityisherkillä on löydetty myös taipumusta ylivirittyneisyyteen (Aron, 2002). Näistä syistä voidaan pitää mahdollisena, että vilkas varhaiskasvatusympäristö vaikuttaisi erityisherkin osallisuutta heikentävällä tavalla.

Suomen varhaiskasvatusta velvoittavissa asiakirjoissa on määrätty lapsen oikeudesta esimerkiksi kuulluksi tulemiseen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen (Opetushallitus, 2022). Samansuuntaisia oikeuksia on kirjattu myös YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen (1990), jossa kerrotaan lapsella olevan oikeus omaan mielipiteeseen ja kuulluksi tulemiseen. Näitä voidaan pitää suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohjan perusteina. Jotta erityisherkin lasta voidaan tukea ja hän saa mahdollisuuden kokea itsensä kuulluksi ja nähdyksi, ympäristön on muokkautettava lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tämä on erityisen tärkeää, sillä lapsen varhaiskasvatuskokemus on merkittävä tekijä kasvun ja kehityksen kannalta, ja varhaislapsuuden vuosien onkin todettu vaikuttavan lapseen laajasti (Sheridan ym., 2008). Näistä syistä on tärkeää lisätä tietoisuutta erityisherkin käsitteestä ja yleisyydestä. Tietoisuuden ja ymmärryksen kasvattaminen toimiikin tutkielmani yhtenä keskeisenä päämääränä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella erityisherkin lasten osallisuutta varhaiskasvatuksen ryhmätilanteissa. Osallisuuteen vaikuttavat monet tekijät, ja aiemman tutkimuksen mukaan herkkyyden ympäristön vaikutuksille liittyy sekä fyysiseen että sosiaaliseen ympäristöön (Boyce, 2016). Erityisherkin lapset voivat kokea voimakkaasti kuormittavat ja stimuloivat tilanteet haastavina, mikä voi vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa osallistua ryhmän toimintaan. Tällaisissa

tilanteissa vetäytyminen voi toimia lapsen suojaimekanismina kuormitusta vastaan ja säädellä hänen jaksamistaan (Satri, 2014). Tämän vuoksi tutkimuksessa pyritään myös selvittämään syitä, jotka ovat aiheuttaneet erityisherkeissä lapsessa vetäytymistä. Kiinnostukseni aiheeseen kumpuaa henkilökohtaisesta matkastani kohti kasvatustiedettä. Tunnistan itsessäni herkkyyden piirteitä, jotka vaikuttavat suuresti siihen, miten suhtaudun sosiaalisiin tilanteisiin ja ryhmädynamiikkaan. Aiemmin elämässäni olen kipuillut omien piirteideni kanssa, erityisesti ammatillisen pätevyyden näkökulmasta. Päädyin perehtymään aiheeseen tarkemmin, ja opettelin kanavoimaan herkkyyttäni tarkoituksenmukaisella tavalla kääntääkseni sen vahvuudeksi. Nämä oivallukset ovat herättäneet toiveen ymmärtää paremmin, miten vastaavat piirteet ilmenevät lapsilla varhaiskasvatuksessa ja miten ne voivat vaikuttaa osallistumiseen ja vetäytymiseen. Tämä tutkielma antaa minulle mahdollisuuden syventää ammatillista osaamistani erityisherkkien lasten tukemisessa ja havainnoimisessa arjen ryhmätilanteissa. Samalla se tarjoaa välineitä reflektoida omaa herkkyyttäni osana pedagogista työtäni ja kehittää käytännön taitoja, jotka tukevat lasten hyvinvointia ja osallistumista.

2 Teoreettinen tausta

Tässä luvussa käsitellään erityisherkkyyttä, erityisherkkien lasten osallisuutta sekä vetäytyvää käytöstä varhaiskasvatuksessa. Ensimmäisenä kuvataan erityisherkkyyden käsitettä ja luku aloitetaan kuvaamalla tunnetuimmat erityisherkkyyden tutkimuksen linjat. Tämän jälkeen näkökulma tarkennetaan Elaine Aronin (1997) erityisherkkyyden tutkimukseen. Seuraavana käsitellään osallisuutta. Luvun aluksi tarkastellaan lapsen osallisuutta vahvistavia tekijöitä varhaiskasvatuksessa. Luku päätetään käsittelemällä tarkemmin niitä osallisuuden tekijöitä, jotka vaikuttavat nimenomaan erityisherkkien lapsen osallisuuteen. Viimeisimpänä kuvataan vetäytymistä erityisherkkyyden ja sosioemotionaalisen tuen tarpeen näkökulman kautta.

2.1 Erityisherkkyyden määrittelyä

Herkkyyttä koskevassa tutkimuksessa käytetään useita eri käsitteitä, kuten biologinen kontekstiherkkyys (Boyce, 1996), eriävä alttius (Belsky, 2009), sekä erityisherkkyyks (Aron, 1997), joka lienee kaikista käsitteistä tunnetuin sekä käytetyin. Tästä syystä erityisherkkyyden käsite on valikoitunut myös tämän tutkielman näkökulmaksi teoriaosuuteen.

Erityisherkkyyks on Aronin (1997) mukaan melko pysyvä temperamenttipiirre. Sen ominaispiirteisiin kuuluu tiedon syvällinen prosessointi, reaktiivisuus erilaisiin ärsykkeisiin, sekä korkea sensorinen herkkyys (Pluess ym., 2023). Erittäin herkille lapsille on tyypillistä korkea tietoisuus ympäristöstä, riski kokea syyllisyyttä, estynyt käytös uudentlaisissa tai stimuloivissa tilanteissa sekä korkea ymmärrys käyttäytymisen syy-seuraus-suhteista (Aron ym., 2012). Erityisherkkyyks on määritelty omaksi ja erilliseksi käsitteeksi, eikä sitä pidä sekoittaa esimerkiksi aistiherkkyyteen, vaikka näiden väliltä on myös löydetty korrelaatiota (Aron ym., 2012). Vaikka erityisherkkyyteen liittyy taipumus lämmentä hitaasti uusille ihmisille ja tilanteille, erityisherkkyyttä ei voida suoraan rinnastaa myöskään introversioon, vaikka näidenkin välillä on todettu yhteyksiä (Aron, 2015). Introversiolla tarkoitetaan sisäänpäin suuntautuneisuutta. Introversio nähdään persoonallisuuden piirteenä, jossa energian suunta on kääntynyt ihmisellä sisäänpäin (Routamaa &

Hautala, 2012). Tällainen ihminen viihtyy usein omassa käsitemaailmassaan ja on tyypillisesti melko riippumaton ympäristöstään (Routamaa & Hautala, 2012). Introvertin riippumattomuus ympäristöstä eroaa erityisherkkien taipumuksesta olla altis ympäristön vaikutuksille. Aron ja Aron (1997) tunnistivatkin tutkimuksissaan erityisherkkyyden keskeisimmät muuttujat ja todistivat sen olevan oma piirteensä ja introversiosta erillinen.

Elaine Aron ja Arthur Aron (1997) totesivat, että kaikki erityisherkkät eivät ole sisäänpäin suuntautuneita. 70 %:lla erityisherkkistä on introversion piirteitä, mutta loput heistä ovat ulospäin suuntautuneita (Aron, 2015). Tämä tukee väitettä, että erityisherkkyyys ja introversio ovat toisistaan erillisiä ilmiöitä, vaikka ne voivat osittain limittyä.

Erytyisherkkien taipumus vetäytyä voisikin introversion sijaan liittyä selkeämmin heidän herkkyyteensä ympäristön ärsykeille sekä tarpeeseen välttää liiallista kuormitusta. On kuitenkin huomioitava, että introversion ilmenemiseen voi vaikuttaa sosiaaliset kokemukset, kuten epäonnistumiset vuorovaikutustilanteissa (Aron & Aron, 1997). Myös erityisherkkien vetäytymistä saattaa vahvistaa negatiiviset aiemmat kokemukset (Aron & Aron, 1997). Näin ollen voidaan ajatella, että introversio ja erityisherkkyyys saattavat näyttäytyä samankaltaisella tavalla, jolloin niiden erottaminen voi muodostua erityisen merkittävään rooliin. Erytyisherkkän lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa edellyttää tätä tarkkaa havainnoimista.

Erytyisherkkän lapsen käyttäytymisen on todettu vaihtelevan tilanteesta riippuen. Lapsi saattaa olla varautuneempi ja hiljaisempi uusissa tai kuormittavissa ympäristöissä, mutta toimia aktiivisemmin ja sosiaalisemmin hänelle tutuissa ja turvallisissa tilanteissa (Pluess, 2015). Tämä korostaa ympäristön merkitystä erityisherkkän lapsen toiminnassa ja vuorovaikutuksessa.

2.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuuden tutkimus on hyvin monivaiheista ja kerrostunutta. Se liittyy kaikkeen lapsen tekemiseen ja olemiseen varhaiskasvatuksessa ja siksi sille on myös määriytynyt useita eri tarkastelunäkökulmia.

Osallisuuden on monikerroksisuudestaan huolimatta todettu syntyvän yhteisöissä ja se edellyttää yhteisöön kuulumista sekä siihen vaikuttamista (Turja, 2011). Yhteisöllisyyden käsitteellä viitataan nykyaikana tyypillisesti ihmisten väliin toimintaan ja sen tavoiteltavaan laatuun, jossa korostuu ajatus toimivasta vuorovaikutuksesta ja vastavuoroisuudesta (Koivula & Eerola-Pennanen, 2022). Varhaiskasvatus toteutuu päiväkodeissa ryhmämuotoisena toimintana, jossa lapset osallistuvat arkeen, leikkiin ja pedagogiseen toimintaan yhdessä muiden lasten ja henkilöstön kanssa (Opetushallitus, 2022). Ryhmämuotoisuus on varhaiskasvatuksen keskeinen rakenteellinen piirre, ja sen myötä muodostuu erilaisia yhteisöjä, joihin lapsi kiinnittyy osana jokapäiväistä toimintaansa. Varhaiskasvatuksessa jokaisen lapsen osallistuminen, vuorovaikutus ja toimijuus vaikuttavat siihen, millaiseksi ryhmän yhteisöllisyys muodostuu. Yhteisöllisyys ei siis synny automaattisesti ryhmän olemassaolon myötä, vaan se tulee rakentaa ja sitä rakennetaan jatkuvasti yhteisön kesken (Koivula & Eerola-Pennanen (2022).

Yhteisöllisyyden tunteen lisäksi osallisuutta rakentavia tekijöitä ovat esimerkiksi yhdenvertaisuus ja vapaaehtoisuus (Turja & Vuorisalo, 2022). Lapsella tulee olla mahdollisuus kokea oma osallisuutensa merkittäväksi, ja lisäksi hänelle on annettava vaihtoehto mielipiteensä ilmaisusta kieltäytymiseen tai muutoin kieltäytyä osallistumasta. Lisäksi osallisuus vaatii yhteisen tavan kommunikaatiolle (Turja & Vuorisalo, 2022). Yhteinen keino kommunikoida on tärkeää muodostaa, sillä osallisuus voi rakentua vain riittävän tiedon kautta. Tietoa vaaditaan aiheesta, tilanteesta ja ympäristöstä, jossa kulloinkin ollaan (Turja & Vuorisalo, 2022). Ilman yhteistä kommunikaatiotapaa riittävää tiedonsaantia on hankala turvata. Osallisuus perustuu luottamukseen itseään ja muita kohtaan (Hart, 1992; Turja & Vuorisalo, 2022). Luottamus puolestaan vaatii toteutuakseen, että lapsi kokee tulevaisuuden ymmärretyksi ja hyväksytyksi (Turja & Vuorisalo, 2022). Wongin ja kumppaneiden (2010) mukaan keskeistä onkin lapsen oma kokemus osallisuudesta ja mahdollisuuksistaan olla mukana määrittelemässä toimintaa. Osallisuus edellyttää oikeanlaista tunnetilaa ja onnistumisen kokemuksia (Turja & Vuorisalo, 2022). Kaikkia näitä tulisi sisältyä lapsen varhaiskasvatusarkeen, jotta osallisuus voi rakentua.

2.3 Erityisherhän lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Erityisherhän lapsen osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tutkimukset ovatkin osoittaneet, että erityisherkkyyden ominaispiirteisiin kuuluu korkea alttius ympäristön vaikutuksille (Aron ym., 2012). Erityisherkkyyteen liitetty sensorinen herkkyys ja syvällisen tiedonkäsittelyn taipumus voivat tutkimusten mukaan näyttäytyä hitaampana reagointina ja pidättäytyvänä käytöksenä uusissa tilanteissa (Aron ym., 2012). Kyse on kuitenkin lapsen yksilöllisestä tahdista prosessoida ympäröivää maailmaa, vaikka ulkopuolelta katseltuna sen voisi tulkita passiivisuutena tai haluttomuutena osallistua.

Näiden piirteiden vuoksi virikerikkaat, nopeatempoiset ja moniaistisesti kuormittavat varhaiskasvatusympäristöt eivät lähtökohtaisesti tue erityisherkkien lasten osallisuuden toteutumista, vaan voivat lisätä kuormittumista ja sitä kautta vetäytymistä. Aistiärsykkeiden runsas määrä sekä jatkuva toiminnan vaihtelu voivat heikentää lapsen mahdollisuuksia osallistua vuorovaikutukseen ja toimintaan omista lähtökohdistaan käsin. Osallisuus edellyttää, että lapsen toiminnalle annetaan mahdollisuus (Airaksinen & Satri, 2021). Tämän vuoksi erityisherkkien osallisuuden tukeminen edellyttää ympäristön tietoista muokkaamista siten, että se sisältää tarjoutumia ennakoitaviin ja sensitiivisesti ohjattuihin tilanteisiin, joissa lapsi saa mahdollisuuden osallistua omaan tahtiinsa. Erityisherkillä lapsilla on tarve pehmeään ohjaukseen, ja aikuisen nopeatempoinen toiminta voi aiheuttaa heille stressiä (Aron, 2002). Lempeällä ohjauksella voidaan myös varmistaa avoin kommunikaatio aikuisen ja lapsen välille, jonka on todettu rakentavan osallisuuden kokemusta (Turja & Vuorisalo, 2022).

On lisäksi huomionarvoista, että erityisherkkyyteen liittyvä alttius ympäristön vaikutuksille ei ole yksinomaan riskitekijä. Siihen sisältyy myös merkittävä potentiaali. Tutkimukset ovat osoittaneet, että erityisherhät yksilöt reagoivat voimakkaammin paitsi kielteisiin, myös myönteisiin kokemuksiin (Pluess ym., 2023). Tämä tarkoittaa, että suotuisissa olosuhteissa he voivat hyötyä ympäristöstään muita enemmän. Samansuuntaisesti Boyce (2016) esittääkin, että mikäli ympäristö vastaa erityisherhän lapsen tarpeita, hän voi kehittyä ja menestyä jopa nopeammin kuin muut ikäisensä lapset. Näiden tietojen valossa on suuntaa muuttavalla tavalla tärkeää kiinnittää huomiota erityisherkkien lasten osallisuuteen

sekä kehittää toimintatapoja, jotka tarjoavat heille mahdollisuuden kukoistaa omien piirteidensä pohjalta.

2.4 Erityisherkin lapsen vetäytyminen

Vetäytyminen on määritelty yhdeksi haastavan käyttäytymisen muodoksi (Pihlaja, 2022). Haastava käyttäytyminen määritellään yleensä käytökseksi, joka poikkeaa selkeästi totutuista käytöksen normeista tietyissä tilanteissa (Kerola & Sipilä, 2017). Vetäytyvyyttä on tutkittu varhaiskasvatuksen kontekstissa paljon, ja sille on määriytynyt muutamia näkökulmia, joiden kannalta sitä tarkastellaan. Thomas ja Chess (1996) ovat esimerkiksi esitelleet teorian, jossa temperamentti on määritelty yhdeksään piirteeseen. Temperamenttipiirteiksi on luokiteltu aktiivisuus, rytmisyys, lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa, sopeutuminen, ärsykekynnys, reaktioiden intensiivisyys, mielialan laatu, sinnikkyys sekä tarkkaavuuden kesto (Keltikangas-Järvinen, 2004) Temperamenttipiirteenä lähestymisellä tai vetäytymisellä viitataan spontaaniin ensireaktioon uudentilanteessa (Keltikangas-Järvinen, 2004). Tämä ensireaktio on synnynnäisen temperamentin määräämä, mutta se ei korreloi suoraan myöhempään käyttäytymiseen (Keltikangas-Järvinen, 2004).

Sosiaalinen vetäytyminen ei kuitenkaan tyypillisesti johdu vain yhdestä syystä, vaan sen taustalla vaikuttavat esimerkiksi biologiset tekijät, temperamentti, varhaiset hoivasuhteet, kontekstuaaliset ja kulttuuriset ympäristötekijät, kaverisuhteet sekä aikuisen ja lapsen välinen hoivasuhde (Rubin & Coplan, 2010). Näiden tekijöiden yhteisvaikutus muovaa lapsen käyttäytymistä ja voi johtaa erilaisiin kehityspolkuihin (Rubin & Coplan, 2010). Myös erityisherkin lapseen vaikuttaa vuorovaikutussuhteet vertaisten kanssa sekä aikuisen ja lapsen välinen hoivasuhde (Aron, 2002). Näin ollen voidaan huomata, että sosiaalisen ympäristön tietyt tavoiteltavat piirteet, kuten lämmin vuorovaikutus, voivat tukea sekä erityisherkkää lasta, että vetäytyvää lasta.

On kuitenkin otettava huomioon, että vetäytyvä käytös ei ole suoraan yhdistettävissä erityisherkkyyteen, eikä toisaalta erityisherkkyyttä vetäytyvään käytökseenkään. Aronin (2015) mukaan vetäytyminen, sivusta tarkkailu ja puhumattomuus ovat erityisherkälle yhtä tyypillisiä käytösmalleja kuin raivon puuskatkin. Erittäin

herkän lapsen vetäytymiseen voidaan silti linkittää suuremmin niitä asioita, jotka eivät vaikuta matalammin herkkiin lapsiin. Tämä johtuu erityisherikän hermoston reaktiivisuudesta ja ärsykealttiudesta.

Tässä tutkielmassa vetäytymistä tarkastellaan sosioemotionaalisen kompetenssin näkökulmasta. Näin voidaan varmistaa jatkuvan oppimisen näkökulma ja nähdä lapset alati kehittyvinä oppijoina. Toisaalta se alleviivaa varhaiskasvatuksen merkittävyyttä lasten käyttäytymismallien muovaajana.

Sosioemotionaalisia taitoja tarvitaan esimerkiksi ryhmässä hyväksytyksi tulemiseen ja leikkeihin mukaan pääsemiseen (Poikkeus, 2011). Mikäli lapsella ei ole kykyä näissä tilanteissa tunnistaa toisten lasten hienovaraisia viestejä, vetäytymistä saattaa tapahtua. On todettu, että erityisherikät lukevat ympäristöönsä tarkasti, mutta taipumus ylivirittyneisyyteen voi hankaloittaa tätä yksityiskohtaista havainnointia (Aron, 2002). Tämän vuoksi erityisherikkyys voi näyttäytyä sosioemotionaalisen tuen tarpeena. Itsesäätelytaidot sekä sosiokognitiiviset taidot ovatkin keskiössä vetäytyvää käytöstä koskevassa tutkimuksessa (Poikkeus, 2011). Näiden taitojen kehittyminen voi tukea erityisherikkää lasta purkamaan ylivirittyneisyyttään. Lapsen oppimisen tukeminen tällä osa-alueella on tärkeää, sillä sosioemotionaaliset vaikeudet vaikuttavat esimerkiksi lapsen itse-tuntoon (Pihlaja, 2022). Ryhmään liittymisen vaikeuden lisäksi tämä voi näkyä esimerkiksi uniongelmina sekä kyvyttömyytenä asettua toisen asemaan. Lapsi voi ulospäin näyttäytyä tunteettomalta. Tällöin hän ei myöskään pääse harjoittelemaan tunteiden fyysistä osoittamista, kuten itkua ja naurua (Pihlaja, 2022).

Erityisherikkyteen kuuluu tarve prosessoida tilanteita omaan tahtiin. Vilkkaassa varhaiskasvatusympäristössä tämä voi näkyä niin, että lapsi vetäytyy. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että melu kuormittaa lapsia sekä fysiologisesti että psykologisesti, mikä ilmenee muun muassa lisääntyneenä stressinä, heikentyneenä tarkkaavuutena ja ärtyneisyytenä (Werner ym., 2015). Koska erityisherikille stimuloivat tilanteet voivat aiheuttaa estynyttä käytöstä, voidaan ajatella melun vaikuttavan heihin tavalla, joka voi aiheuttaa vetäytyvää käytöstä.

Kouluikäisillä lapsilla on lisäksi havaittu, että runsaasti värejä ja elementtejä sisältävät seinät voivat häiritä keskittymistä, ja koevastaukset olivat paikkansapitävämpiä niillä oppilailla, joiden luokkahuoneen seinät olivat tyhjempiä (Fisher ym., 2014). Vaikka tutkimus kohdistui koululuokkiin, löydökset ovat sovellettavissa myös varhaiskasvatukseen, jossa tilojen visuaalinen runsaus on yleistä ja lasten tarkkaavuuden säätely vielä kehittymässä. Erityisherkillä lapsille visuaalinen ylikuormitus voi olla erityisen haastavaa, sillä heidän hermostonsa reagoi herkemmin ympäristön ärsykkeisiin (Aron ym., 2012). Visuaalinen kuormitus voi siis nostaa erityisherkkien stressiä, ja siksi osaltaan aiheuttaa vetäytyvää käytöstä.

Lapsen ja hänestä huolehtivien aikuisten välisen vuorovaikutuksen kylmyys sekä ympäristön kaoottisuus on todettu aiheuttavan lapselle stressiä (Odgers & Jaffee, 2013). Elaine Aronin (2012) mukaan erityisherkyys ilmenee myös aistisherkyyksinä, kuten herkkyytenä ruualle, materiaalien tuntumalle, äänille, valoille ja hajuille. Tämä tukee jo aiemmin esiteltyjä tutkimustuloksia meluun ja visuaaliseen kuormitukseen liittyen. Ympäristön aistiärsykkeet voivat kuormittaa erityisherkkää lasta herkemmin kuin muita lapsia, ja tämä saattaa lisätä stressin kokemusta arjessa. Kun tähän yhdistyy heikkolaatuinen vuorovaikutus tai vähäinen tuki aikuiselta, lapsen kokema kuormitus voi kasautua entisestään.

Tämän kaiken seurauksena erityisherkkä lapsi voi pyrkiä säätelemään omaa kuormitustaan esimerkiksi vetäytymällä tilanteista, jotka tuntuvat liian kuormittavilta. Vetäytyminen ei tällöin ole pelkästään passiivisuutta, vaan se on lapselle keino suojata itseä liialliselta ärsyketulvalta ja huolehtia omasta palautumisesta (Aron, 2015). Aikuisella on tässä keskeinen rooli. On tärkeää, että aikuinen pyrkii ymmärtämään, mistä vetäytyminen johtuu, eikä tulkitse sitä pelkästään haluttomuudeksi osallistua. Sensitiivinen aikuinen tukee lasta tarjoamalla sekä mahdollisuuksia rauhoittumiseen että turvallisia tapoja olla mukana toiminnassa. Kun lapsi saa kokemuksia siitä, että hänen tarpeensa huomioidaan ja että osallistuminen voi tapahtua omassa tahdissa, hänen luottamuksensa itseensä ja ympäristöön vahvistuu vähitellen. Tämän luottamuksen on todettu olevan osallisuuden keskeisimpiä edistäjiä (Turja, 2011).

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tehtävänä on selvittää erityisherkkien kokemuksia omilta varhaiskasvatusajoiltaan, ja erityisesti syventyä osallisuuden rakentumiseen. Retrospektiivinen lähestymistapa valikoitiin tähän tutkielmaan, sillä aikuisilla oletettiin olevan paremmat valmiudet jäsenellä ja reflektoida kokemuksiaan laajemmin sekä liittää niitä osaksi omaa kehityshistoriaansa. Erityisherkkyyden tunnistaminen ja sanoittaminen voi olla lapselle haastavaa, ja tämän koettiin vaikeuttavan ilmiön monipuolista tarkastelua.

Erityisherkkyyttä tutkineet Greven ja kumppanit (2019) ovat kritisoineet erityisherkkyyden tutkimuksen vähyyttä, ja toivovatkin, että tutkimusta jatkettaisiin esimerkiksi sen osalta, miten erityisherkkien hyvinvointia voitaisiin tukea ja toisaalta miten mahdollisia haittoja voitaisiin ehkäistä. Tässä tutkielmassa tarkastellaankin niitä tekijöitä, jotka vahvistavat erityisherkkien lasten osallisuutta ja hyvinvointia. Osallisuuden kokemuksen rakentumiseen vaikuttaa ennen kaikkea henkilökohtaisten kokemusten pohjalta syntynyt luottamus (Wong ym., 2010). Tämän näkökulman vuoksi on tarkoituksenmukaista jäsentää erityisherkkien osallisuutta suoraan heiltä itseltään. Lisäksi erityisherkillä on kyky prosessoida tietoa syvällisesti (Pluess ym., 2023). Tämä tarjoaa hyvät mahdollisuudet aineiston keruulle.

Varhaiskasvatusta velvoittaa ajatus lasten osallisuuden tukemisesta (Opetushallitus, 2022) ja sen vuoksi tässä tutkielmassa pyritään selvittämään osallisuuden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä. Mainittujen tutkimustehtävien ja niitä edeltäneen teoriapohjan kautta tutkielmalle muodostui kolme tutkimuskysymystä;

1. Millaisia osallisuutta vahvistavia tekijöitä erityisherkkät ovat kokeneet varhaiskasvatuksessa?
2. Millaisia osallisuutta heikentäviä tekijöitä erityisherkkät ovat kokeneet varhaiskasvatuksessa?
3. Millaiset tekijät varhaiskasvatuksessa ovat herättäneet erityisherkkäissä lapsessa vetäytymistä?

4 Tutkimuksen toteutus

Tässä kappaleessa tarkastellaan tutkimuksen toteutuksen menetelmiä sekä kuvaillaan aineiston keruuseen ja analyysiin liittyvää prosessia. Tämän luvun aluksi esitellään tutkimusotetta ja tutkimusmenetelmää, minkä jälkeen käsitellään tutkimuksen tutkimusjoukkoa. Luku päättyy aineiston analysoinnin erittelyyn. Tutkimuksen luotettavuutta pohditaan tarkemmin luvussa 6.

4.1 Tutkimusote ja tutkimusmenetelmä

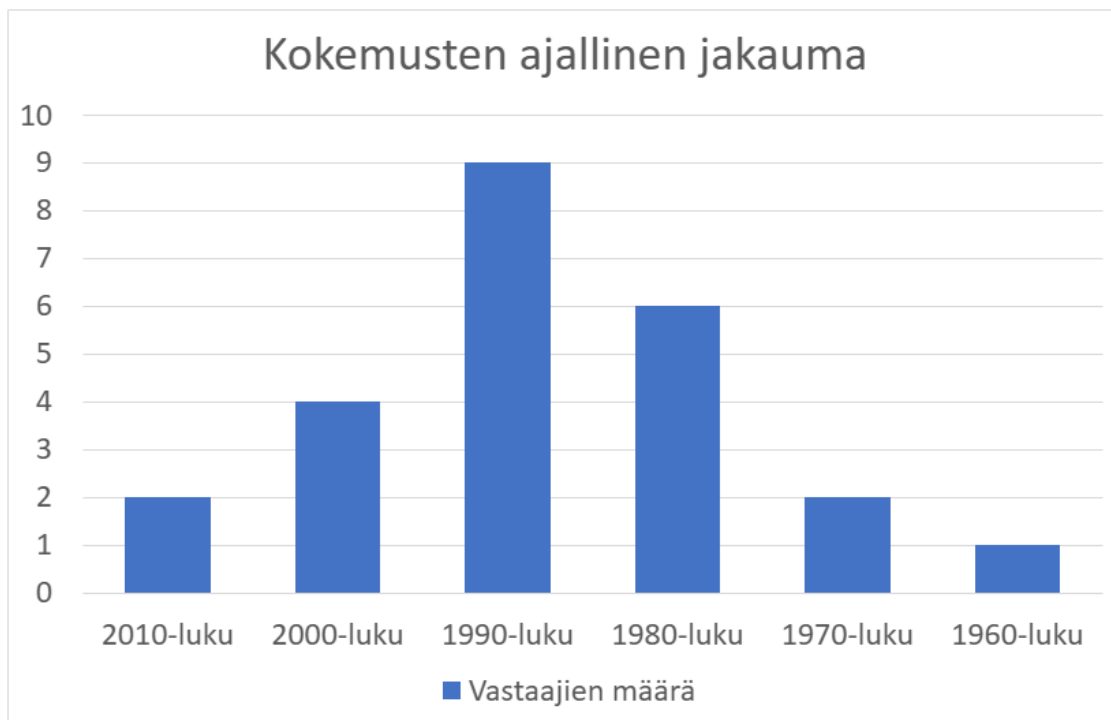
Tutkimus toteutettiin laadullisena kyselytutkimuksena. Aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui anonyymi kysely (liite 1), sillä erityisherkkyyteen voi liittyä hankaluuksia toimia uudenaikaisissa ja stimuloivissa tilanteissa (Aron ym., 2012). Vastaa-jille haluttiin tarjota turvallinen tapa käsitellä omia varhaiskasvatusmuistojaan. Kyselylomake nähtiin joustavana ja matalan kynnyksen vaihtoehtona, ja tämän oletettiin lisäävän osallistumishalukkuutta ja antavan vastaajille mahdollisuuden kuvata kokemuksiaan rauhallisesti ja omassa aikataulussaan, ilman sosiaalisen tilanteen luomia paineita. Kyselylomake sisälsi sekä avoimia kysymyksiä että monivalintakysymyksiä.

Lomake muodostettiin teorialähtöisesti hyödyntäen Aronin erityisherkkyyttä käsittelevää mallia sekä vetäytyneisyyden ja osallisuuden tutkimusta varhaiskasvatuksen kontekstissa. Kysymysten laadinnassa pyrittiin huomioimaan ne teemat, joiden on aikaisemman tutkimuksen mukaan todettu vaikuttavan erityisherkan ja vetäytyvän lapsen käytökseen ryhmätilanteissa. Vetäytymiseen on todettu vaikuttavan esimerkiksi biologiset tekijät, temperamentti, erinäiset ympäristötekijät, kaverisuhdekokemukset sekä vanhemman ja lapsen välinen hoivasuhde (Rubin & Coplan, 2010). Tutkimuksen kannalta oli tarkoituksenmukaista paneutua ympäristötekijöihin, ystävyysuhdekokemuksiin sekä hoivasuhteisiin, sillä ne ovat keskeisimpiä tekijöitä varhaiskasvatuksen kehittämisessä erityisherkillä ja vetäytyville lapsille sopivaksi. Lomakkeen kysymykset 3–9 pyrkivät vastaamaan tähän osa-alueeseen.

Kyselyyn lisättiin myös kuvailevia taustakysymyksiä (kysymykset 1–2), joiden avulla pyrittiin selvittämään vastausten kontekstuaalisia yhteyksiä (esim. varhaiskasvatuksen ajankohta, erityisherkkyyden itsearviointi). Kysymysten laadinnassa huomioitiin myös Turusen (1987) näkemys siitä, että toiminnasta tulee ihmiselle merkityksellistä vasta, kun siihen liittyy tunne. Tämän vuoksi kyselyssä ei keskitytty pelkästään ulkoisiin, näkyviin toiminnan muotoihin, vaan erityisesti vastaajan sisäisiin kokemuksiin ja tunnetasoihin tulkintoihin omasta osallisuudestaan varhaiskasvatuksessa. Turusen (1987) mukaan toiminta, jota yksilö ei itse koe merkitykselliseksi, ei tallennu hänen kokemusvarastoonsa. Näin ollen erityisherkkien aikuisten tekemät tulkinnat lapsuudenkokemuksistaan voidaan nähdä tutkimuksellisesti merkityksellisinä, sillä ne heijastavat juuri niitä kokemuksia, jotka ovat olleet yksilölle mieleenpainuvimpia. Kysymykset pyrittiin rakentamaan niin, että vastaajalla on mahdollisuus kuvata sekä ulkoisia tilanteita että niiden herättämiä tunteita, kuten yhteenkuuluvuuden tunnetta, kuormittumista tai vetäytymisen tarvetta. Näin kysely tavoittaa erityisherkkyyden ja sosiaalisen vetäytyneisyyden kannalta olennaisen sisäisen kokemuksen, joka voi olla läsnä myös tilanteissa, joissa toiminta ulkoisesti näyttäytyy vähäisenä. Tätä kautta kyselyn tarkoituksiksi muotoutui sekä monipuolisen aineiston tuottaminen, mutta myös yksilöllisten kokemusten tavoittaminen, joita teoreettisesti johdetut kysymykset eivät yksinään saisi aikaan.

4.2 Tutkimusjoukon kuvaus

Kysely jaettiin alun perin kahdessa suljetussa Facebook-ryhmässä *Erytyishervät - HSP* sekä *Erytyishervät vanhemmat & lapset*. Alhaisen vastausmäärän vuoksi kyselyn jakamiseen pyydettiin apua myös HSP Suomi ry:ltä, joka jakoi kyselyä omassa sosiaalisessa mediassaan. Kyselyyn saatiin yhteensä 20 vastausta. Kaikki vastaajat itsearvioivat olevansa erityisherkkiä. Joihinkin kysymyksiin vastasi vain osa osallistujista, jonka vuoksi vastaajamäärät vaihtelivat jonkin verran kysymyksestä riippuen. Aikajanaltaan vastaukset sijoittuivat 1960-luvun ja 2010-luvun välille ja osa vastauksista sijoittui kahden vuosikymmenen vaihteeseen. Alla olevassa taulukossa havainnollistuu vastaajien kokemusten ajallinen jakautuminen.

Kuvio 1. Kokemusten ajallinen jakauma.

4.3 Aineiston analyysi

Tutkielman aineiston analysoimiseksi hyödynnettiin sekä aineistolähtöistä että teorialähtöistä sisällönanalyysia (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa keskitytään aineistosta nouseviin ilmiöihin, laajentaen kohti yleistettävämpää tietoa (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan aineistolähtöisen menetelmän tarkoitus on analysoida aineistoa mahdollisimman objektiivisesti, ilman ennakko-olettamia tai teoriaan pohjautuvia valmiita malleja. Näin voitiin muodostaa teemoja, jotka kuvasivat erilaisia tapoja, joilla vastaajat kuvasivat osallisuuteensa liittyneitä tekijöitä varhaiskasvatuksessa. Teorialähtöinen sisällönanalyysi puolestaan tarkoittaa aineiston luokittelua valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Menetelmän avulla pyritään selvittämään, tukevatko aineistosta nousevat tulokset aiempia tutkimuksia (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Kyselylomakkeessa olleita Likert-asteikollisia väittämiä hyödynnettiin laadullisten tulosten tukena. Vastauksista muodostuneita kuvaajia analysoimalla tarkasteltiin, kuinka laajasti vastaajat arvioivat tiettyjen tekijöiden vaikuttaneen osallisuus-

teensa. Likert-asteikkovastauksia ei ollut mielekästä analysoida erillisenä tilastollisena tutkimuksena aineiston pienuuden vuoksi. Määrällisestä aineistosta luotuja frekvenssijakaumia käytettiin kuitenkin täydentämään ja laajentamaan laadullisesti muodostettuja teemoja.

4.3.1 Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysi

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli tunnistaa tekijöitä, jotka ovat vahvistaneet erityisherkkien osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuskysymykseen liittyvä laadullinen aineisto analysoitiin teorialähtöistä (deduktiivista) sisällönanalyysia hyödyntäen. Teorialähtöinen sisällönanalyysi aloitettiin analyysirungon (liite 2) laatimisella. Analyysirunko muodostettiin Sevónin ja kumppaneiden (2021) osallisuuden jännitteiden teoriakehykseen, Turjan (2020) osallisuuden malliin sekä Aronin (2012) erityisherkkyyden määrittelyyn pohjautuen. Muodostuksessa kiinnitettiin huomiota niihin tekijöihin, joiden tiedettiin tämän teoriapohjan kautta vahvistavan osallisuutta. Alaluokiksi valikoitui *aikuinen-lapsi-suhde, ryhmässä toimiminen, miellyttävät aistikokemukset, ajallinen ulottuvuus, toimintaympäristö, positiiviset tunnekokemukset ja mahdollisuudet omatahtisuuteen*.

Seuraavaksi aineistosta määriteltiin analyysiyksiköt. Analyysiyksiköiksi valittiin yhden lauseen tai useamman lauseen ajatuskokonaisuudet, joissa kuvattiin osallisuutta vahvistaneita tekijöitä. Sitten aineistosta tunnistetut analyysiyksiköt värikoodattiin ja sijoiteltiin analyysirunkoon (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Tämän jälkeen kunkin alaluokan esiintyvyyttä analyysiyksiköissä havainnollistettiin numeroilla. Eniten kuvauksia löytyi alaluokasta positiiviset tunnekokemukset (12). Alaluokat aikuinen-lapsi-suhde, ryhmässä toimiminen ja toimintaympäristö sisälsivät kukin kuusi (6) kuvausta. Seuraavaksi samoja kuvauksia sisältäneitä alaluokkia yhdistettiin yläluokiksi. Alaluokat ryhmässä toimiminen, aikuinen-lapsi-suhde ja positiiviset tunnekokemukset pitivät sisällään useita samoja kuvauksia, joten niistä muodostettiin yläluokka vuorovaikutussuhteet. Toimintaympäristö muodosti oman yläluokan. Tämän jälkeen yläluokista tunnistettiin lisäksi kuvauksia osallisuutta vahvistaneista tekijöistä, joita avoimissa vastauksissa esiintyi eniten. Näitä olivat toimintaympäristön yläluokassa ympäristön riittävän rajallinen koko ja sopeva viriketaso. Myönteisten vuorovaikutussuhteiden yläluokasta keskeisimmiksi

tekijöiksi havaittiin ymmärretyksi tulemisen kokemus, kasvattajan sensitiivinen tuki ja tuttuus muiden lasten kanssa.

Toisessa tutkimuskysymyksessä pyrittiin selvittämään, millaisia osallisuutta heikentäneitä tekijöitä erityisherät olivat kokeneet varhaiskasvatuksessa. Kysymykseen liittyvä laadullinen aineisto analysoitiin myös teorialähtöisesti. Analyysirungon (liite 3) muodostuksessa hyödynnettiin jälleen Sevónin ja kumppaneiden (2021) osallisuuden jännitteiden näkemystä, Turjan (2020) osallisuuden malleja sekä Aronin (2012) esittelemiä erityisherkkyyden piirteitä. Runkoa laatiessa huomiota kiinnitettiin niihin tekijöihin, joiden tunnistettiin heikentäneen osallisuutta, sillä tämä näkökulma vastaa tutkimuskysymykseen. Teorialähtöinen sisällönanalyysi eteni jo edellä esiteltyjen vaiheiden mukaisesti. Alaluokiksi valikoitiin *aikuinen-lapsi-suhde*, *ryhmässä toimiminen*, *epämiellyttävät aistikokemukset*, *ajallinen ulottuvuus*, *toimintaympäristö*, *negatiiviset tunnekokemukset* sekä *mahdollisuudet omatahtisuuteen*.

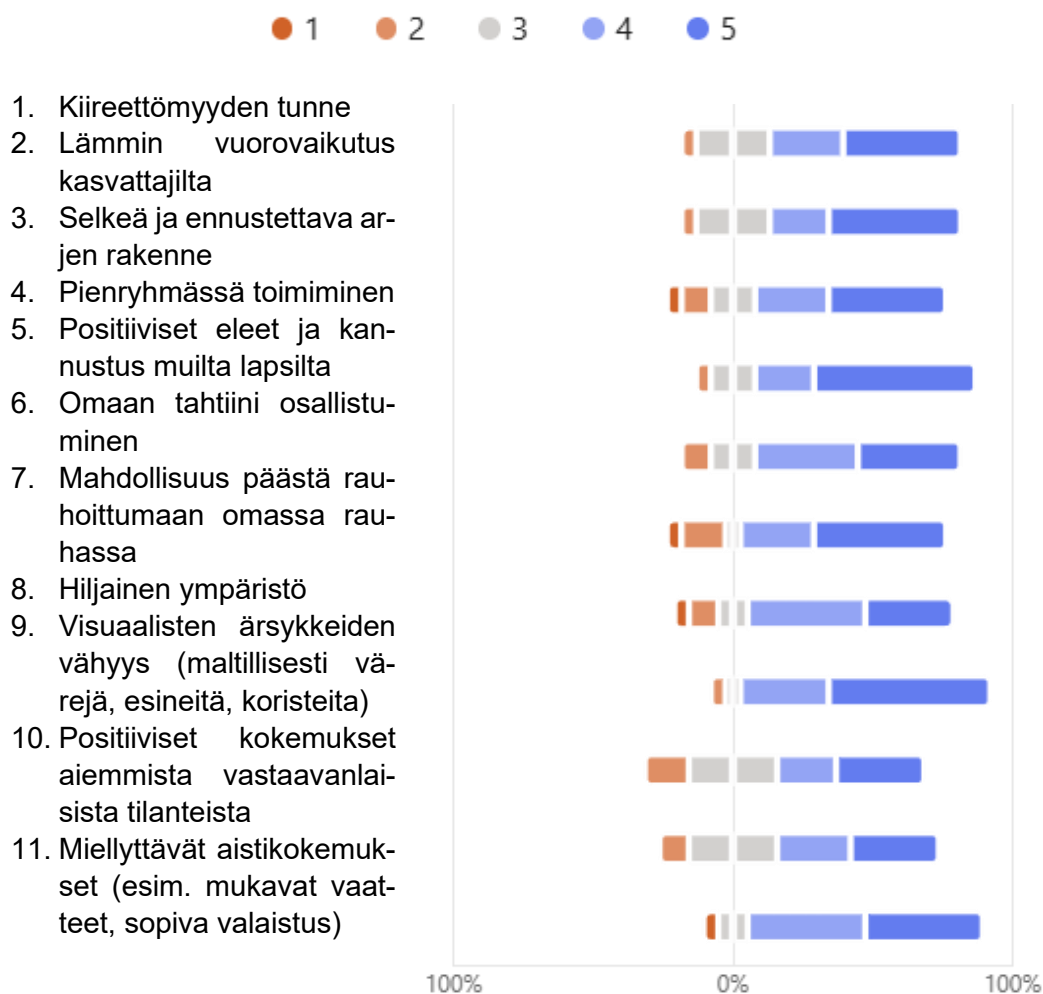
Valitut analyysiyksiköt siirrettiin analyysirunkoon. Tämän jälkeen numeroilla merkattiin, mitä alaluokkia analyysiyksikössä mainittiin. Eniten kuvauksia löytyi alaluokista negatiiviset tunnekokemukset (14) sekä aikuinen-lapsi-suhde (10). Kolmanneksi eniten kuvauksia oli alaluokassa ryhmässä toimiminen (6). Alaluokkia yhdisteltiin yläluokiksi samankaltaisen sisällön perusteella. Alaluokat negatiiviset tunnekokemukset sekä mahdollisuus omatahtisuuteen muodostuivat yläluokaksi sisäinen kokemusmaailma. Aikuinen-lapsi-suhde sekä ryhmässä toimiminen alaluokat yhdistettiin yläluokkaan vuorovaikutuksellisuus. Epämiellyttävät aistikokemukset alaluokan kuvauksissa taas mainittiin toistuvasti toimintaympäristöön liittyviä tekijöitä, jonka vuoksi nämä alaluokat muodostivat yläluokan toimintaympäristö. Aineistosta havaittiin siis kolme osallisuuteen heikentävästi vaikuttavaa ja teoriaan yhdistyvää yläluokkaa: sisäinen kokemusmaailma, vuorovaikutuksellisuus sekä toimintaympäristö.

Analyysin lopuksi tarkasteltiin yläluokkiin kuuluvia kuvauksia, joista voitiin tunnistaa osallisuuden kokemusta eniten heikentäneitä tekijöitä. Näitä olivat sisäisen kokemusmaailman yläluokassa kohdatuksi tulemattomuus ja aikataulun joust-

mattomuus, vuorovaikutuksellisuuden yläluokassa yhteisössä rakentuneet käytöksen normit sekä erilaisuuden kokemus ja toimintaympäristön yläluokassa ympäristön mukautumattomuus yksilön tarpeisin nähden.

4.3.2 Likert-asteikkojen analyysi

Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen kohdalla hyödynnettiin myös Likert-asteikkoja aineiston keräämiseen. Väittämien valinnassa painotettiin erityisesti Aronin (2012) tutkimustietoa niistä tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa erityisherkan osallisuuteen. Alla on kuvattuna Likert-asteikkoon annetut vastaukset osallisuutta eniten vahvistavista tekijöistä. Arviointiasteikkona oli 1–5, joista arvo 1 tarkoitti, ettei tekijä ollut vaikuttanut ollenkaan vahvistavasti ja arvo 5 tarkoitti, että tekijä oli vaikuttanut erittäin paljon vahvistavasti. Analyysissä tarkasteltiin erityisesti korkeiden arvojen (4–5) ja matalampien arvojen (1–3) jakautumista eri väittämien kohdalla. Lisäksi huomiota kiinnitettiin vastausten hajontaan, jonka perusteella voitiin arvioida, kuinka yhtenäisesti vastaajat kokivat eri tekijöiden vaikutukset.

Kuvio 2. Osallisuutta vahvistaneiden tekijöiden kuvaus.

Kuvaajasta voidaan tulkita, että korkeita arvioita annettiin erityisesti hiljaisen ympäristön, pienryhmässä toimimisen, kasvattajien lämpimän vuorovaikutuksen sekä kiireettömyyden tunteen väittämille. Myös selkeä ja ennustettava arjen rakenne sekä mahdollisuus omaan tahtiin osallistumiseen näyttäytyivät pääosin osallisuutta vahvistaneina tekijöinä. Esimerkiksi visuaalisten ärsykkeiden vähyys sekä aiemmat kokemukset vastaavanlaisista tilanteista eivät kuitenkaan painottuneet yhtä selkeästi korkeimpiin arvioihin, vaan niiden kohdalla esiintyi enemmän vaihtelua vastaajien välillä. Analyysin perusteella tekijöitä voitiin ryhmitellä sen mukaan, kuinka johdonmukaisesti niiden koettiin tukevan osallisuutta. Osa tekijöistä näyttäytyi selkeästi vahvistavina, kun taas osa ilmeni vaihtelevampina ja kontekstisidonnaisempina.

Alla on kuvio Likert-asteikon vastauksista osallisuutta heikentäneistä tekijöistä.

Kuvio 3. Osallisuutta heikentäneiden tekijöiden kuvaus.

Arviointiasteikossa arvo 1 tarkoitti, ettei tekijä ollut vaikuttanut ollenkaan heikentävästi ja arvo 5 taas tarkoitti, että tekijä oli vaikuttanut erittäin paljon heikentävästi. Analyysissä kiinnitettiin jälleen huomiota erityisesti korkeiden arvojen (4–5) esiintyvyyteen, jotka tulkittiin osallisuutta merkittävästi heikentäviksi tekijöiksi, sekä vastausten hajontaan eri väittämien välillä.

Kuvaajaa tarkastelemalla voidaan huomata, että erityisesti väittämät suuri määrä ihmisiä ympärillä, kylmä kohtelu kasvattajilta sekä kielteiset kokemukset aikaisemmista vastaavanlaisista tilanteista olivat saaneet korkeita arvioita vastaajilta. Myös kiireinen ilmapiiri sekä epämiellyttävät aistikokemukset voidaan tulkita suurimmilta osin osallisuutta heikentävinä tekijöinä. Väittämät hankaluudet kaverisuhteissa, rauhoittumisen mahdollisuuden puute sekä visuaalisten ärsykkeiden runsas määrä taas ilmenivät aineistossa vaihtelevammin, eikä niiden vaikutus ollut yhtä yhtenäisesti koettu kaikkien vastaajien kesken.

4.3.3 Kolmannen tutkimuskysymyksen sisällönanalyysi

Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoitus oli selvittää, millaisissa tilanteissa erityisherät kokivat vetäytyneensä ollessaan varhaiskasvatuksessa. Aineistolähtöinen analyysimenetelmä valikoitiin, sillä sen keinoin voidaan keskittyä aineistosta nouseviin ilmiöihin ja saavuttaa vastaajien oma kokemus (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Näistä syistä ei ole mielekäästä rajata tutkittavaa ilmiötä aiempiin teorioihin tai tutkijan mielenkiintoon sopivaksi. Aineistolähtöinen analyysi mahdollistaa myös tutkimuksen painopisteen muuttamista analyysin aikana, jos esiin nousee odottamattomia ilmiöitä. Analyysissä hyödynnettiin Sarajärven ja Tuomen (2018) laatimaa kolmivaiheista sisällönanalyysia, jossa analyysi aloitetaan aineiston pelkistämällä eli redusoinnilla. Tässä tutkielmassa aineisto pelkistettiin tunnistamalla yhden tai useamman lauseen analyysiyksiköitä, joissa mainittiin syitä vetäytyvään käytökseen. Tämän jälkeen tunnistetut analyysiyksiköt värikoodattiin ja siirrettiin taulukkoon (taulukko 1, josta ne ryhmiteltiin eli klusteroitettiin).

Taulukko 1. Esimerkki analyysin pelkistämisvaiheesta.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
<p>Liikaa äänekkäitä, villisti käyttäytyviä lapsia minuun verrattuna. Kirkkaat valot aiheuttivat päänsärkyä. (v3)</p>	<p>Melu</p> <p>Jännitteet vertaissuhteissa</p> <p>Kirkkaat valot</p>
<p>--- Usein tilanteet liittyivät mielestäni suoraan hoitajan ilkeyteen. Minua koitettiin esimerkiksi pakottaa syömään puuroa tai muita ruokia, joita en ollenkaan sietänyt. Minua syyllistettiin ja totuttiin tästä. --- (v12)</p>	<p>Epäsensitiivinen kohtelu kasvattajilta</p> <p>Pakotetuksi tulemisen kokemus</p>
<p>Liian suurelta tuntuneet paineet ja vaatimukset, suuret tunteet (pelko, jännitys, ahdistus). Pakottaminen esim. pakko osallistua johonkin. (v14)</p>	<p>Pakotetuksi tulemisen kokemus</p> <p>Paineistetuksi tulemisen kokemus</p> <p>Kokonaisvaltaiset tunnekokemukset</p>
<p>Melu, kiire suorittaa, kilpailullisuus, massakohtaaminen, nälkä, huonot vaatteet, virikkeiden vähyyys minulle sopien, aikuisten välinpitämättömyys (v17)</p>	<p>Melu</p> <p>Kiire</p> <p>Kilpailulliset tilanteet</p> <p>Ryhmämuotoisuus</p> <p>Nälän tunne</p> <p>Epäsopivat vaatteet</p> <p>Epäsopivat virikkeet</p> <p>Epäsensitiivinen kohtelu kasvattajilta</p>

Klusterointivaiheessa aineistosta rajattiin alaluokkia samankaltaisen sisällön perusteella (Sarajärvi & Tuomi, 2018). Tämän jälkeen aineisto käsitteellistettiin eli abstrahoitettiin. Alaluokista muodostettiin 2 pääluokkaa, *ulkoiset tekijät* ja *sisäiset kokemukset* (taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkki aineiston klusteroinnin ja abstrahoinnin vaiheista.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<ul style="list-style-type: none"> • Epäsensitiivinen kohtelu kasvattajilta • Jännitteet vertais-suhteissa • Uudet lapset • Kilpailulliset tilanteet • Ryhmämuotoisuus 	Sosiaalinen ympäristö	Ulkoiset tekijät
<ul style="list-style-type: none"> • Suuret tilat • Uudet tilat • Epäsopivat virikkeet 	Fyysinen ympäristö	
<ul style="list-style-type: none"> • Kirkkaat valot • Melu • Epäsopivat vaatteet 	Suorat aistiärsykkeet	
<ul style="list-style-type: none"> • Rangaistuksen pelko • Paineistetuksi tulemisen kokemus • Pakotetuksi tulemisen kokemus • Väärinymmärrytyksi tulemisen kokemus • Kokonaisvaltaiset tunnekokemukset 	Tunnekokemukset	Sisäiset kokemukset
<ul style="list-style-type: none"> • Nälän tunne 	Kehon olotila	

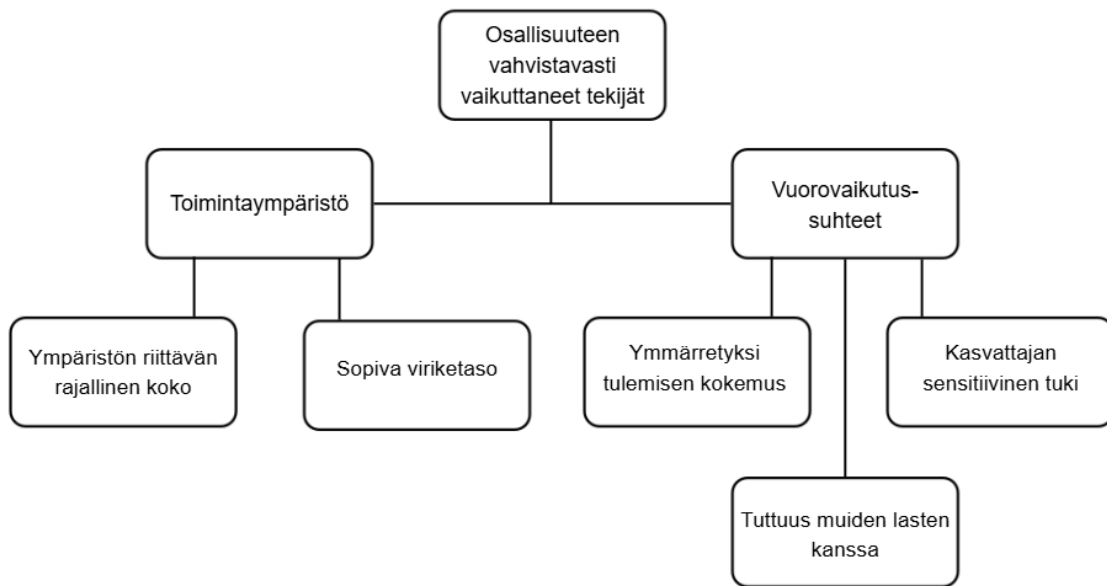
5 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen tulokset, jotka ovat jaoteltuna kolmeen alalukuun tutkimuskysymyksittäin. Ensimmäisenä kuvataan osallisuutta vahvistaneita tekijöitä, sitten osallisuutta heikentäneitä tekijöitä ja viimeisenä vetäytymistä aiheuttaneita tekijöitä. Luku päätetään yhteenvetoon, jossa tutkimustulokset käydään kootusti läpi.

5.1 Osallisuutta vahvistaneiden tekijöiden kuvaus

Likert-asteikkoon annetuista vastauksista osallisuutta eniten vahvistavista tekijöistä muodostettiin kuvaaja, josta analyysivaiheessa eriteltiin väittämien paikkansapitävyyttä vastaajien kesken. Kuvaajasta voitiin osoittaa, että korkeimmat arviot osallisuuden vahvistamisesta sai hiljainen ympäristö sekä pienryhmässä toimiminen. 17/19 vastaajaa kertoi hiljaisen ympäristön vaikuttaneen osallisuuteen vahvistavasti joko paljon tai erittäin paljon. Pienryhmässä toimimisen arviossa tämä luku oli puolestaan 15/19 vastaajaa, joista erityisen moni oli vastannut sen vaikuttaneen erittäin paljon. Vähiten vahvistavaa vaikutusta oli visuaalisten ärsykkeiden vähyydellä, josta 9/19 vastaajaa kertoi sen vaikuttaneen jonkin verran, vähän tai ei ollenkaan. Lisäksi kuvaajasta voidaan huomata, että miellyttävät aistikokemukset olivat vaikuttaneet osallisuuteen hyvin positiivisesti, sillä 16/19 vastaajaa raportoivat niiden vaikuttaneen vahvistavasti osallisuuteen joko paljon tai erittäin paljon.

Osallisuutta vahvistavia tekijöitä selvitettiin kyselyssä myös avoimen kysymyksen kautta. Aineistoon kerätyt vastaukset jaettiin analyysissä kahteen yläluokkaan, toimintaympäristöön sekä vuorovaikutussuhteisiin. Vuorovaikutussuhteiden määritelmä pohjautuu Sevónin ym. (2021) sekä Turjan (2020) osallisuuden teoriakehyksiin. Toimintaympäristön käsite perustuu Turjan (2020) näkemykseen ympäristön saavutettavuudesta. Vuorovaikutussuhteiden yläluokka jaettiin alaluokkiin ymmärretyksi tulemisen kokemus, kasvattajan sensitiivinen tuki, sekä tutuus muiden lasten kanssa. Toimintaympäristön alaluokka puolestaan jakautui alaluokkiin sopiva viriketaso sekä ympäristön riittävän rajallinen koko (kuvio 4).

Kuvio 4. Osallisuuteen vahvistavasti vaikuttaneet tekijät.

Yksi vastaaja kertoi toimintaympäristön sopivan viriketason vaikuttaneen positiivisesti hänen osallisuuteensa. Toisaalta muut vastaajat toivat esiin myös tilojen ja ryhmäkokojen riittävän pientä kokoa. Tässä yhteydessä mainittiin myös perhepäivähoito ja eräs vastaaja olikin kokenut perhepäivähoidon tarjoaman ympäristön päiväkotia toimivampana.

”Pieni ryhmäkoko (perhepäivähoidossa maltillinen määrä lapsia), sopiva määrä vuorovaikutussuhteita, mahdollisuus toteuttaa omia vahvuuksia ja mielenkiinnonkohteita.” (v11)

Vuorovaikutussuhteiden yläluokassa korostui erityisesti kasvattajan sensitiivisen tuen merkitys. Lämmin, kannustava ja lapsen yksilölliset tarpeet huomioiva vuorovaikutus osoittautui erityisen merkittäväksi osallisuuden edistäjäksi. Tämä tulos saa tukea teoriapohjasta, sillä erityisherkin lapsen on todettu hyötyvän myönteisestä vuorovaikutuksesta ja ympäristöstä matalammin herkkiä lapsia enemmän (Pluess ym., 2023). Kasvattajan tuen lisäksi moni vastaaja raportoi myös tuttuuden olleen merkittävä vahvistaja tekijä heidän osallisuudelleen. Tuttuus oli koettu hyötynä sekä suhteessa kasvattajiin, mutta myös muuhun lapsiryhmään.

Osallisuutta vahvistavista tekijöistä eniten esille nousi turvallisuuden tunne ja ymmärretyksi tulemisen kokemus, joita rakennettiin suhteessa muihin. Erityisesti vastauksissa painottui kasvattajan lempeä ja ymmärtävä vuorovaikutus. Nämä

tekijät näyttäytyivät keskeisinä lapsen osallisuuden kannalta, sillä ne loivat perustan, jossa lapsi saattoi ilmaista itseään ja osallistua toimintaan ilman pelkoa väärinymmärretyksi tulemisesta tai virheiden tekemisestä. Eräs vastaaja kuvaa näiden tekijöiden yhdessä vahvistaneen hänen osallisuuttaan.

”Turvalliselta tuntuva ympäristö (joka syntyi ymmärryksestä ja tilasta, jossa sain olla oma itseni)” (v1)

Toinen vastaaja kuvaa lisäksi kokonaisvaltaisesti huomioiduksi tulemisen ja turvallisuutta luottamuksen rakentajina. Tämä luottamus voi parhaimmillaan kohdistua itseensä sekä myös toisiin ihmisiin ja ympäristöön. Luottamuksen on todettu olevan keskeinen osallisuuden rakentaja (Hart, 1992; Turja & Vuorisalo, 2018).

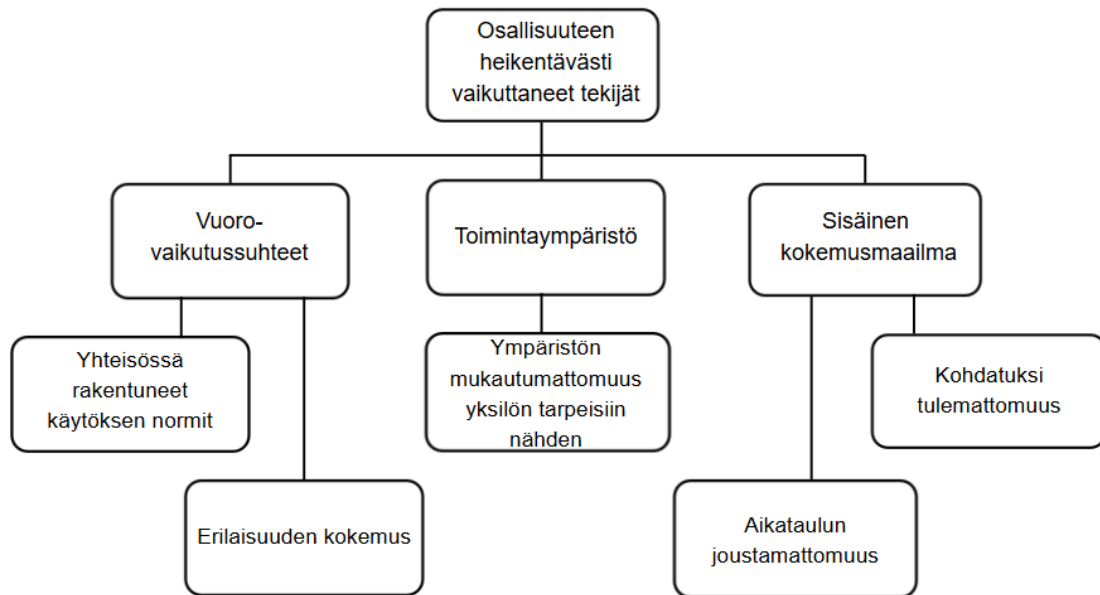
”On tärkeää, että opitaan huomioimaan kokonaisvaltaisesti myös meitä herkimpiä. Silloin kun saamme tarpeeksi turvaa ja lämpöä ympärillemme, pystymme pikkuhiljaa keräämään luottamusta niin maailmaa kuin itseämmekin kohtaan.” (v6)

5.2 Osallisuutta heikentäneiden tekijöiden kuvaus

Osallisuutta heikentäneistä tekijöistä muodostettu Likert-asteikon kuvaaja osoittaa, että suuret määrät ihmisiä sekä kylmä kohtelu kasvattajilta olivat heikentäneet merkittävimmin erityisherkkien osallisuutta. Toisaalta tuloksista nousee esiin kielteiset kokemukset aikaisemmista vastaavanlaisista tilanteista, johon yksikään vastanneista ei vastannut alle kolmen arvoa. Tämä tarkoittaa, että kielteiset kokemukset olivat vaikuttaneet jokaisen vastanneen osallisuuteen jonkin verran, paljon tai erittäin paljon. Vähiten heikentävästi oli puolestaan vaikuttanut visuaaliset ärsykkeet. Vaikka tässä aineistossa sen vaikutus jäi vähäiseksi, 8/19 vastaajaa kertoi sen vaikuttaneen paljon tai erittäin paljon. Vertailuksi on hyvä huomata, että suuren määrän ihmisiä 16 vastaajaa oli raportoinut vaikuttaneen paljon tai erittäin paljon.

Likert-asteikon lisäksi kyselyyn oli sijoitettu myös avoin kysymys osallisuutta heikentäneistä tekijöistä. Tämä tarjosi vastaajille mahdollisuuden omin sanoin kertomiseen ja aineiston täydentämiseen. Tämän kysymyksen vastauksista tunnistettiin teoriapohjan avulla kolme keskeisesti osallisuuteen vaikuttanutta yläluok-

kaa, jotka olivat vuorovaikutussuhteet, toimintaympäristö ja sisäinen kokemusmaailma (kuvio 5). Vuorovaikutussuhteiden käsite muodostettiin Sevónin ym. (2021) ja Turjan (2020) osallisuuden teoriakehysten pohjalta. Toimintaympäristö määriteltiin hyödyntäen Turjan (2020) tulkintaa ympäristön saavutettavuuden merkityksestä. Sisäisen kokemusmaailman käsite taas rakentui Aronin (2012) mallista erityisherkan syvälliseen prosessointiin liittyen.

Kuvio 5. Osallisuuteen heikentävästi vaikuttaneet tekijät.

Vuorovaikutussuhteet vaikuttivat osallisuuteen heikentävästi erityisesti erilaisuuden kokemuksen kautta, mutta myös yhteisössä rakentuneiden normien vuoksi. Erilaisuuden kokemusta kuvailtiin esimerkiksi epävarmuuden ja pelon tunteiden kautta. Toisaalta ympäristöön sopeutumattomuuden tunnetta oli aiheuttanut myös aikuisten pyrkimättömyys ymmärtää erityisherkkää lasta. Yksi vastaaja kuvaa erilaisuuden kokemusta suoraan, mutta myös erityisherälle ominaisen syvällisen tiedonkäsittelyn kautta.

”Tunsin olevani erilainen ja liian syvällinen. Luin aikuisia kuin avointa kirjaa. Yritin olla kiltti.” (v16)

Ennalta rakennetut käytöksen normit olivat aiheuttaneet monelle vastaajalle paineita ja hankaluuksia sopeutua esimerkiksi vertaisryhmään. Paine sopeutua nor-

meihin ja ennakkoajatuksiin aiheutti monelle vastaajalle ahdistusta ja jopa henkistä uupumusta. Yksi vastaaja kertoo sosiaalisten odotusten heikentäneen hänen osallisuuttaan ja muokanneen hänen minäkäsitystään.

”Sosiaaliset odotukset ja roolit. X on kiltti, x on ujo. Tietyn roolin asettaminen erityisherkkien piirteiden pohjalta muovasi omaa minäkäsitystäni.” (v11)

Vuorovaikutussuhteiden lisäksi myös toimintaympäristön merkitystä korostettiin. Erityisesti osallisuutta oli heikentänyt ympäristön mukautumattomuus erityisherkan lapsen tarpeisiin nähden. Vastaajat raportoivat esimerkiksi melusta ja ympäristön yksipuolisuudesta. Näiden tekijöiden merkitys saattaa olla korostunut erityisherkillle syvällisen tiedonkäsittelyn ja aistikokemusten prosessoinnin vuoksi.

Vastauksissa kaikista eniten kuitenkin korostui tunnekokemusten merkitys. Negatiivisista tunnekokemuksista mainittiin esimerkiksi pelko, jännitys, väärintymmärryksi tuleminen ja erilaisuuden kokemus. Nämä tunnekokemukset johtuivat tyypillisimmin yleisestä ilmapiiristä, eivät niinkään kahdenkeskisistä vuorovaikutussuhteista. Eräs vastaaja kertookin kokeneensa näistä tunnekokemuksista useimpia.

”Kireä tai tunnetasolla negatiivinen ilmapiiri, epävarmuus omasta osaamisesta, pelko ja jännitys.” (v12)

5.3 Vetäytymistä aiheuttaneiden tekijöiden kuvaus

Vetäytymisen syitä selvittävään kysymykseen saatiin 18 vastausta, joista 14 vastausta sisälsi kuvauksia vetäytymisen syistä varhaiskasvatuksessa. Analyysivaiheessa aineistosta tunnistettiin 5 alaluokkaa, jotka olivat sosiaalinen ympäristö, fyysinen ympäristö, suorat aistiärsykkeet, tunnekokemukset ja kehon olotila. Alaluokkiin sosiaalinen ympäristö ja tunnekokemukset sijoittui eniten mainintoja. Sosiaalisen ympäristön alaluokan vastauksissa painottui erityisesti kasvattajan toiminnan laatu. Ilkeä ja välinpitämätön asenne kasvattajalta oli aiheuttanut monelle vastaajalle vetäytyvää käytöstä. Yhden vastaajan kokemuksessa yhdistyvät kasvattajan toiminta ja tunne siitä, ettei tullut hyväksytyksi.

"Aikuisten tylyys ja se, etten tuntenut olevani hyväksytty. Olin hiljainen enkä saanut "erityiskohtelua". Vetäydyin usein." (v18)

Sosiaalisen ympäristön alaluokassa osa vastaajista kuvasi kasvattajan toiminnan lisäksi myös vertaissuhteiden jännitteitä vetäytymisen syyksi. Esimerkiksi uudet lapset tai itseä vireämmäksi koetut lapset saattoivat aiheuttaa vetäytymistä. Eräs vastaaja kuvailee myös suoraan, että vetäytymistä aiheutti toisen lapsen negatiivinen käytös.

"Toisen lapsen negatiivinen käytös minua kohtaan." (v9)

Toisaalta vetäytymisen syyksi raportoitiin myös kilpailumuotoisuutta. Tämä voidaan yhdistää teoriapohjaan, jonka mukaan erityisherkillä on alttius tuntea syyllisyyttä (Aron, 2012). Tämä yhdistettynä kykyyn havainnoida ympäristön vivahteita tarkasti voi johtaa tavallista suurempaan pyrkimykseen toimia oikein. Tällöin lapsi saattaisi kokea kilpailulliset tilanteet epämieluisina, sillä niissä on riski epäonnistumiselle.

Tunnekokemuksista vetäytyvää käytöstä eniten aiheutti negatiivisesti latautuneet tunteet, kuten pelko ja ahdistus. Tunteita kuvattiin suuriksi ja kuormittaviksi. Lisäksi pakotetuksi tulemisen kokemus oli aiheuttanut vetäytymistä monelle vastaajalle. Eräs vastaaja kuvailee myös vaatimusten tuntua kokonaisvaltaiseksi tunnekokemukseksi.

"Liian suurelta tuntuneet paineet ja vaatimukset, suuret tunteet (pelko, jännitys, ahdistus), pakottaminen esim. pakko osallistua johonkin." (v14)

Sosiaalisen ympäristön lisäksi myös fyysinen ympäristö ja sen piirteet vaikuttivat erityisherkan lapsen vetäytymisen todennäköisyyteen. Fyysiseen ympäristöön liittyviksi tekijöiksi tai aistiärsykeiksi mainittiin esimerkiksi suuret tai uudet tilat sekä epä mukavat vaatteet. Näitä enemmän vastauksissa korostui kuitenkin meteli ja sen lisäävä vaikutus erityisherkkien vetäytymiseen.

On huomattava, että ennen kaikkea vastauksissa painottui sosiaalinen ympäristö ja yhteenkuuluvuuden tunne. Tämä juontanee juurensa erityisherkkien tar-

peeseen tulla kohdelluksi hyvin sensitiivisellä tavalla, mutta myös ihmisen perusluonteeseen: ihmiset haluavat kokea merkityksellisyyden tunnetta omassa yhteisössään.

5.4 Yhteenveto

Tutkielman tulokset viittaavat siihen suuntaan, että osallisuuden kokemusta edisti merkittävästi hiljainen ympäristö, mutta meluisa ympäristö ei kuitenkaan samassa suhteessa heikentänyt sitä. Myös miellyttävät aistikokemukset, kuten mukavat vaatteet ja sopiva valaistus, saattoivat vahvistaa osallisuutta, kun taas epämiellyttävät aistikokemukset eivät erityisesti heikentäneet osallisuutta. Suuri määrä ihmisiä ja pienryhmässä toimiminen puolestaan osoittivat samansuuntaisia tuloksia keskenään, eli suuri määrä ihmisiä oli heikentänyt osallisuutta, ja pienryhmässä toimiminen taas oli edistänyt ja vahvistanut sitä. Visuaalisten ärsykkeiden vähyys vaikutti vain hyvin vähän vahvistavasti osallisuuteen. Tätä tulosta voidaan selittää sillä, että ylivirittyneessä mielentilassa erityisherkkä lapsi ei välttämättä kykene huomioimaan ympäristön vivahteita yhtä tarkkaavaisesti kuin muutoin (Aron, 2002).

Erytyisherkkän vetäytymisriskiin puolestaan vaikuttaa eniten tunnevaraiset ja kokemusperäiset tekijät, kuten turvallisuuden tunne ja positiiviset tunteet. Näiden keskeisimpänä rakentajana toimi kasvattajat. Kasvattajan sensitiivinen ja lämmin vuorovaikutus vaikutti erityisherkkien lasten vetäytymisriskiin pienentävästi. Tuloksissa vetäytymisen syihin liittyen yhdistyy aiempi teoria erityisherkkän lapsen alttiudesta ympäristön vaikutuksille, mutta toisaalta myös sisäisen kokemusmaailman merkitys ulkoisen käyttäytymisen rakentajana (Aron, 2015). Tällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi negatiivisten tunnekokemusten synnyttämää vetäytymistä, sillä tällöin sisäinen kokemus vaikuttaa ulkoiseen toimintaan.

”On tärkeää, että opitaan huomioimaan kokonaisvaltaisesti myös meitä herkimpiä.

Silloin kun saamme tarpeeksi turvaa ja lämpöä ympärillemme, pystymme pikkuhiljaa keräämään luottamusta niin maailmaa kuin itseämmekin kohtaan.” (v6)

6 Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu rehellisyys, vastuunkanto, luotettavuus sekä arvostus (TENK, 2023). Ensimmäinen eettinen kysymys käsitellään jo tutkimusaiheen valinnassa. Tämän tutkielman aiheeksi valikoitui erityisherkkien kokemukset varhaiskasvatuksesta. Aiheen henkilökohtaisuuden vuoksi aineiston keruu oli syytä toteuttaa harkitusti ja sensitiivisesti. Tämän tutkielman aineisto kerättiin anonyymisti suoraan vastaajilta, sillä anonyymiyden arveltiin tarjoavan matalamman kynnyksen tutkimukseen osallistumiseen. Tutkijan vastuulla on myös antaa osallistujille tietoa heidän tietoturvastaan ja oikeuksistaan. Tämän vuoksi kyselylomakkeen aloitustekstiin lisättiin kohta, jossa kerrottiin, että vastaamalla kyselyyn osallistuja antaa suostumuksen vastaustensa anonyymiin hyödyntämiseen tutkimustarkoituksessa. Eettisyyttä pyrittiin vahvistamaan myös avaamalla tutkimuksen tavoitetta.

Aineisto kerättiin erityisherkkien kokemuksiin ja muistoihin pohjautuen. On hyvä ottaa huomioon, että kuvaukset omasta lapsuudesta saattavat olla tunnekokemusten ja ajan muovaamia. Lisäksi vastauksia ja kuvauksia annettiin enemmän osallisuutta heikentäneistä tekijöistä, kuin osallisuutta vahvistaneista tekijöistä. Osa vastaajista oli vastannut, ettei osallisuutta vahvistaneita tekijöitä ollut lainkaan. Erityisherkkien vastauksissa korostui usein myös erilaisuuden tunne, joten voi olla, että ulkopuolisuuden kokemus ja muisto sävyttää osallisuuden kokemusta negatiivisella tavalla. Näiden syiden sekä pienen otannan (20 vastaajaa) vuoksi tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää laajemmin, mutta ne tarjoavat pienen kuvauksen erityisherkkien osallisuudesta varhaiskasvatuksessa.

Kerätty aineisto perustui anonyymiyteen, jonka vuoksi ei ole varmuutta mahdollisista muista syistä erityisherkkyyden lisäksi, jotka olisivat vaikuttaneet osallisuuden kokemukseen. Vaikka suoraa korrelaatiota esimerkiksi aistiherkkyyden ja erityisherkkyyden välillä ei ole todettu, yhtäläisyyksiä on löydetty ja voidaan pitää mahdollisena, että aistisäätelyherkkyys vaikuttaa temperamentin ilmenemiseen (Ishien ym., 2020). Tarkempien taustatietojen selvittämistä ei kuitenkaan nähty tarkoituksenmukaisena toimenpiteenä kandidaatintutkielman tasoisessa työssä.

Myös tutkijan omien lähtökohtien tunnistaminen ja nimeäminen on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta (Korstjens & Moser, 2018). Henkilökohtaiset kokemukseni erityisherkkyyteen liittyen sekä toisaalta ammatillinen tausta varhaiskasvatuksessa ovat saattaneet vaikuttaa tapaan tulkita aineistoa. Olen kuitenkin pyrkinyt tekemään tulkintani perustellusti ja aineistolähtöisesti.

7 Pohdintaa

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin erityisherkkien osallisuuden kokemuksia varhaiskasvatuksessa. Tulokset tukevat aiempia tutkimustuloksia siitä, että erityisherkit hyötyvät aikuisen sensitiivisestä ohjauksesta ja tuttuudesta oman yhteisön kesken (Pluess, 2015). Erityisherkkä lapsi kaipaa aikuisen tukea vuorovaikutustilanteisiin ja vertaisryhmässä toimimiseen. Tutkimuksen tulokset osoittavatkin, että ilman ymmärrystä ja riittävää tukea erityisherkyys voidaan tulkita ujoutena, arkuutena, tai jopa diagnosoitavana ominaisuutena, kuten autismina. Vastausten aikajänteestä ja sisällöistä voidaan päätellä, että erityisherkkien muistoihin oli piirityneet tarkimmin jännitteiset osallisuuden kokemukset. On myös tutkittu, että varhaislapsuuden kokemuksilla on merkitystä erityisherkin myöhempään elämäntyytyväisyyteen (Booth ym., 2015).

Tutkimustulos on tästä syystä erityisen arvokas varhaiskasvattajille, sillä heidän kasvatustapansa ovat merkitsevässä asemassa erityisherkin osallisuuden kokemuksen, sekä myöhemmän elämän muotoutumiseen. Monessa vastauksessa korostui kasvattajan epäsensitiivinen ja syrjivä kasvatustapa. Tämä on huolestuttava ilmiö, sillä velvoittavat varhaiskasvatuksen asiakirjat painottavat yhdenvertaista kohtelua. Lisäksi erityisherkyys on tutkimusalana varsin tuore ja sen diagnosoimattoman luonteen vuoksi suhtautuminen saattaa näyttäytyä nuivana. Varhaiskasvattajien tietoisuutta erityisherkkyyden piirteistä ja sen yleisyydestä tulisi lisätä, jotta ennakkoluuloja voitaisiin kitkeä pois. Tätä voidaankin pitää merkityksellisenä näkökulmana tämän tutkielman tarpeellisuudelle.

Tutkimustulos aistiärsykkeiden keskimääräistä vähäisemmästä vaikutuksesta osallisuuteen on osittain ristiriidassa aiemman tutkimuksen kanssa. Aronin (1997) mukaan erityisherkkä reagoi aistiärsykkeisiin voimakkaammin kuin matalammin herkit yksilöt. Aineisto muodostui kuitenkin vain erityisherkkien osallisuuden kokemuksista, joten voi olla mahdollista, että matalammin herkillä aistiärsykkeiden vaikuttavuus olisi vielä pienempi. Ristiriitaiset tulokset voivat viitata siihen, että erityisherkkyyden vaikutus ei rajoitu pelkästään yksittäisiin aistiärsykkeisiin, vaan ilmenee laajemmin suhteessa koko ympäristöön. Tätä ajatusta tukevat uudemmat tutkimukset, joissa erityisherkkyyden on todettu liittyvän kokonaisvaltaiseen ympäristön havainnointiin ja prosessointiin (Pluess, 2015; Morellini ym.,

2023). Erityisherkkyyteen liitetty syvälinen tiedonkäsittely sekä korostunut tunteiden ja sosiaalisten tilanteiden prosessointi voivat selittää, miksi erityisesti sosiaaliset tilanteet näyttäytyivät kuormittavina aistiärsykkeiden sijasta. Lisäksi erityisherkkien aivotutkimuksissa on havaittu lisääntyneitä aktivaatiota tunteiden ja sosiaalisen informaation käsittelyyn liittyvillä alueilla (Acevedo ym., 2014), mikä viittaa siihen, että kuormitus ei välttämättä liity pelkästään ärsykkeiden määrään, vaan myös niiden kokemukselliseen merkitykseen.

Tuloksissa korostunut vetäytyminen ja heikko osallisuus voidaan tulkita myös säätelykeinona tilanteissa, joissa kuormitus ylittää yksilön ärsykkeiden sietokyvyn. Kun erityisherkan raja ylittyy, vetäytyminen ei välttämättä tarkoita passiivisuutta, vaan tapaa hallita omaa kuormitusta (Satri, 2014). Erityisherkan lapsen kohdalla vetäytyminen voi toimia keinona palauttaa tasapainoa jaksamiseen ja mahdollistaa myöhempi osallistuminen. Tämä näkökulma painottaa ennen kaikkea yksilöllisen ymmärryksen merkitystä ja haastaa perinteisiä tulkintoja, joiden mukaan vetäytyminen on nähty nimenomaan osallisuuden puutteena.

Vaikka vetäytyminen voidaan tulkita säätelykeinona, on myös mahdollista, että kaikissa tilanteissa se ei ole lapsen kannalta edullista, vaan voi etenkin pitkällä aikavälillä rajoittaa sosiaalisten suhteiden kehittymistä. Monet vastaajista kuvasivat vertaissuhteitaan toisiin lapsiin negatiivisessa valossa. Näin ollen vetäytymistä tulisi tarkastella sekä suojaavana että mahdollisesti riskitekijänä ja sen muotoutuminen tulisi ymmärtää vahvasti yksilösidonnaisena.

Yksilöllisyyden korostaminen näkyy myös sosioemotionaalisen tuen tarpeen arvioinnissa. Erityisherkkyyks voi lisätä tarvetta sosioemotionaaliseen tukeen, mutta se ei automaattisesti tarkoita heikompia taitoja sillä saralla. Ilman riittävää ymmärrystä lapsen käyttäytyminen voidaan kuitenkin tulkita esimerkiksi aggressiiviseksi, vaikka kyse olisi hermoston herkkyydestä ja siihen liittyvistä säätelyn haasteista. Lapsen käyttäytymisen tarkkanäköinen tulkinta on näin ollen keskeistä lapsen hyvinvoinnin ja tarkoituksenmukaisen tukemisen kannalta.

Tutkielman aineiston ajallinen jakauma on hyvin laaja, jonka vuoksi voisi olla mielekäs tehdä vastaavanlainen kartoitus nykytilanteesta. Monet vastaajat kerto-

vat varhaiskasvatusajoistaan, jotka sijoittuivat aikaan jopa ennen erityisherkkyyden määritelmää. Tietoisuus erityisherkkyydestä on siis todennäköisesti tuolloin ollut erityisen vähäistä. Lisäksi aihepiiriä voisi laajentaa selvittämällä tarkemmin vastaajien taustatekijöitä ja varmistamalla näin erityisherkkyyden yhteys tuloksiin.

Varhaiskasvatuksen pääasiallisimpia tavoitteita on tukea lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia parhaalla mahdollisella tavalla. Tämän vuoksi on tärkeää pitää mielessä erityisherkkien piilevä potentiaali. Kuten Pluess ja kumppanit (2023) ovatkin sen todenneet: erityisherkillä on mahdollisuus menestyä aivan erityisellä tavalla, mikäli kasvuolosuhteet ovat rakentuneet heidän edukseen.

Lähteet

- Airaksinen, A. & Satri, J. (2021). *Herkkyyks ja yksilölliset olemisen kehukset*. *Sosiaalipedagogiikka*, 22, 63–84. <https://doi.org/10.30675/sa.103222>
- Aron, E. (2002). *Eriyisherkkä lapsi. Tunnista lapsen herkkyyks ja auta häntä kääntämään herkkyytensä voimavaraksi*. (suom. K. Tiainen). Otava, Keuruu.
- Aron, E. (2015). *Eriyisherkkä lapsi*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Aron, E. N. & Aron, A. (1997). *Sensory-Processing Sensitivity and Its Relation to Introversion and Emotionality*. *Journal of personality and Social Psychology*, 73(2), 345-368. https://www.hsperson.com/pdf/JPSP_Aron_and_Aron_97_Sensitivity_vs_I_and_N.pdf
- Aron, E. N., Aron, A. & Jagiellowicz, J. (2012). *Sensory Processing Sensitivity: A Review in the Light of the Evolution of Biological Responsivity*. *Personality and Social Psychology Review*. 16(3), 262–282.
- Belsky, J. & Pluess, M. (2009). *Beyond Diathesis Stress: Differential Susceptibility to Environmental Influences*. *Psychological Bulletin*, 135(6), 885-908.
- Booth, C., Standage, H., & Fox, E. (2015). *Sensory-processing sensitivity moderates the association between childhood experiences and adult life satisfaction*. *Personality and Individual Differences*, 87, 24–29.
- Boyce, T. (2016). *Differential Susceptibility of the Developing Brain to Contextual Adversity and Stress*. *Neuropsychopharmacology*, 41(1), 142-162.
- Chess, S. & Thomas, A. (1996). *Temperament, a theory and practice*. New York: Brunner/ Mazel 1996.
- Fisher, A. & Godwin, K. & Seltman, H. (2014). *Visual Environment, Attention Allocation, and Learning in Young Children: When Too Much of a Good Thing May Be Bad*. *Psychological science*. 25. [10.1177/0956797614533801](https://doi.org/10.1177/0956797614533801).
- Greven, C., Lionetti, F., Booth, C., Aron, E., Fox, E., Schendan, H., Pluess, M., Bruining, H., Acevedo, B., Bitttebier, P. & Homberg, J. (2019). *Sensory processing sensitivity in the context of environmental sensitivity: a critical review and development of research agenda*. *Neurosci Biobehav Rev* 98:287–305. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2019.01.009>
- Hart, R. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF.
- Ishien, L., Shen, P-S., Wu, M-L. & Wang, W. (2020). *The relationship between preschoolers' sensory regulation and temperament: implications for parents and early childhood caregivers*. *Early child Development and Care*, 192(8), 1190–1200.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2004). *Temperamentti – ihmisen yksilöllisyys*. Juva: WS Bookwell
- Kerola, K. & Sipilä, A-K. (2017). *Haastava käyttäytyminen: muutoksen mahdollisuuksia*. Jyväskylä: Valteri-koulu.
- Koivula, M. & Eerola-Pennanen, P. (2022). *Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys*. Teoksessa *Merja Koivula, Anna Siippainen, Paula Eerola-Pennanen*. (3. korjattu ja laajennettu painos.). *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. Iain Vastapaino.

- Korstjens, I. & Moser, A. (2018). *Series: Practical guidance to qualitative research. Part 4: Trustworthiness and publishing. The European journal of general practice, 24(1)*, 120–124. <https://doi.org/10.1080/13814788.2017.1375092>
- Morellini, L., Izzo, A., Celegghin, A., Palermo, S., & Morese, R. (2023). *Sensory processing sensitivity and social pain: a hypothesis and theory. Frontiers in human neuroscience, 17*, 1135440. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2023.1135440>
- Ogden, C. L. & Jaffee, S. R. (2013). *Routine versus Catastrophic Influences on the Developing Child. Annu Rev Public Health, 34*, 29–48.
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet*. Punamusta Oy. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- Pihlaja, P. (2022). *Sosiaalis-emotionaalinen kehitys ja sen vaikeudet*. Teoksessa: Pihlaja, P. ja Viitala, R. (toim.), *Varhaiseryityskasvatus*. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.
- Pluess, M. (2015). *Individual differences in environmental sensitivity. Child Development Perspectives, 9(3)*, 138–14. <https://doi.org/10.1111/cdep.12120>
- Pluess, M., Lionetti, F., Aron, E. N. & Aron, A. (2023). *People differ in their sensitivity to the environment: An integrated theory, measurement and empirical evidence. Journal of Research in Personality, Volume 104*, artikkeli 104377.
- Poikkeus, A-M. (2011). *Itsesäätely sosiaalisten taitojen ja suhteiden perustana*. Teoksessa: Aro, T. & Laakso, M.-L. (toim.) *Taaperosta taitavaksi toimijaksi: Itsesäätelytaitojen kehitys ja tukeminen*. Porvoo: Bookwell oy, 80–104.
- Routamaa, V. & Hautala, T. M. (2012). *Katse naamion taa. Itsetuntemuksesta voimaa*. Vaasa: Leadec-kustannus.
- Rubin, K. H., Wojslawowicz-Bowker, J. C., & Gazelle, H. (2010). *Social withdrawal in childhood and adolescence: Peer relationships and social competence*. In K.H. Rubin & R. Coplan (Eds.), *The Development of Shyness and Social Withdrawal* (pp. 131-156). Guilford.
- Satri, J. (2014). *Sisäinen lepatus: Herkän ihmisen tietokirja*. Helsinki: Viisas elämä.
- Sevón, E., Hautala, P., Hautakangas, M., Ranta, M., Merjovaara, O., Mustola, M., & Alasuutari, M. (2021). *Lasten osallisuuden jännitteet varhaiskasvatuksessa*.
- Sheridan, S. N., Knoche, L. L., Edwards, C. P., Bovaird, J. A. & Kupzyk, K. A. (2008). *Parent Engagement and School Readiness: Effects of the Getting Ready Intervention on Preschool Children's Social-Emotional Competencies. Early Education and Development, 21(1)*, 125–156.
- Turja, L. & Vuorisalo, M. (2022). *Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa*. Teoksessa M. Koivula (toim.), A. Siippainen (toim.), P. Eerola-Pennanen (toim.). *Valloittava varhaiskasvatus*.
- Turja, L. (2011). *Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään*. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti, 24–35.
- Turja, L. (2020). *Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa*. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*.
- Turunen, K. (1987). *Ihmissielun olemus*. Arator Oy.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta, TENK. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, 3/2019.

Werner, C. D., Linting, M., Vermeer, H. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2015). *Noise in center-based child care: Associations with quality of care and child emotional well-being*. *Journal of Environmental Psychology*, 42, 190–201.

Wong, N., Zimmerman, M. & Parker, E. (2010). *A Typology of Youth Participation and Empowerment for Child and Adolescent Health Promotion*. *American Journal of Community Psychology*, 46(1–2), 100–114. <https://doi.org/10.1007/s10464-010-9330-0>

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. (1990). <https://lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake.

1. Mille vuosikymmenelle varhaiskasvatuskokemuksesi sijoittuvat? Voit tarvittaessa valita kaksi.

Valitse enintään 2 vaihtoehtoa.

2010-luvulle

2000-luvulle

1990-luvulle

1980-luvulle

1970-luvulle

1960-luvulle

1950-luvulle

1940-luvulle

1930-luvulle

2. Koetko olevasi erityisherkkä?

Kyllä

En

En osaa sanoa

3. Arvioi, kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttivat heikentävästi omaan osallisuuteesi varhaiskasvatuksessa

1 - ei vaikuttanut ollenkaan, 2 - vaikutti vähän, 3 - vaikutti jonkin verran, 4 - vaikutti melko paljon, 5 - vaikutti hyvin paljon

	1	2	3	4	5
Ympäristö oli meluisa	☐	☐	☐	☐	☐
Suuri määrä ihmisiä ympärilläni	☐	☐	☐	☐	☐
Kiireinen ilmapiiri	☐	☐	☐	☐	☐
Epämiellyttävät aistituntemukset (esim. hirtävät vaatteet, kirkkaat valot)	☐	☐	☐	☐	☐
Uudet tai yllättävät tilanteet	☐	☐	☐	☐	☐
Kylmä kohtelu kasvattajilta	☐	☐	☐	☐	☐
Kielteiset kokemukset aikaisemmista vastaavanlaisista tilanteista	☐	☐	☐	☐	☐
Hankaluudet kaverisuhteissa	☐	☐	☐	☐	☐
Rauhoittumisen mahdollisuuden puute	☐	☐	☐	☐	☐
Visuaalisten ärsykkeiden runsaus (paljon värejä, esineitä, koristeita)	☐	☐	☐	☐	☐

4. Millaiset muut tekijät heikensivät osallisuuttasi?

5. Arvioi, kuinka paljon seuraavat tekijät vaikuttivat vahvistavasti osallisuuteesi varhaiskasvatuksessa

1 - ei vaikuttanut ollenkaan, 2 - vaikutti vähän, 3 - vaikutti jonkin verran, 4 - vaikutti melko paljon, 5 - vaikutti hyvin paljon

	1	2	3	4	5
Kiireettömyyden tunne	☐	☐	☐	☐	☐
Lämmin vuorovaikutus kasvattajilta	☐	☐	☐	☐	☐
Selkeä ja ennustettava arjen rakenne	☐	☐	☐	☐	☐
Pienryhmässä toimiminen	☐	☐	☐	☐	☐
Positiiviset eleet ja kannustus muilta lapsilta	☐	☐	☐	☐	☐
Omaan tahtiini osallistuminen	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollisuus päästä rauhoittumaan omassa rauhassa	☐	☐	☐	☐	☐
Hiljainen ympäristö	☐	☐	☐	☐	☐
Visuaalisten ärsykkeiden vähyys (maltillisesti värejä, esineitä, koristeita)	☐	☐	☐	☐	☐
Positiiviset kokemukset aiemmista vastaavanlaisista tilanteista	☐	☐	☐	☐	☐
Miellyttävät aistikokemukset (esim. mukavat vaatteet, sopiva valaistus)	☐	☐	☐	☐	☐

6. Millaiset muut tekijät vahvistivat osallisuuttasi?

7. Kuvaile tilanteita, jotka saivat sinut vetäytymään varhaiskasvatuksessa. Millaiset tekijät herättivät sinussa vetäytyvää käytöstä?

8. Mitä tunteita tilanne sinussa herätti? Mitä ajattelit siitä silloin, entä miten ajattelet siitä nyt?

9. Miten aikuiset tai muut lapset suhtautuivat vetäytymiseesi?

10. Lisäksi haluaisin kertoa...

Liite 2. Ote analyysirungosta (tutkimuskysymys 1).

Alkuperäisilmaus	Aikuisen-lapsi-suhde (6)	Ryh-mässä-toimiminen (6)	Miellyttävät aistiko-ke-mukset (0)	Ajalli-nen ulottu-vuus (0)	Toimin-taym-päristö (6)	Positiiviset tunne-ko-ke-mukset (11)	Mah-dolli-suudet oma-tahti-suu-teen (1)
Turvalliselta tuntuva ympäristö (joka syntyi ymmärryksestä ja tilasta, jossa sain olla oma itseni)		1			1	2	
Vähättelyn vähäisyys eli minun ei tarvinnut selittää omia tarpeitani		1				1	
Se, että mukava aikuinen oli tukena.	1					1	
Minulla oli tarhassa paras ystävä joten se auttoi kyllä kovasti ja minulla ei ole ollut ongelmia saada ystäviä silloin. ---		1				1	
Perhepäivähoitajan lapsilähtöinen tapa toimia, luonnossa oleminen, retkeily, eväät	1				3		
Tuttu perhepäivähoitaja ja tutut muut lapset. Ympäristö oli koti eli aika pieni. ---	1	1			1		

Oma vireystila ja jaksaminen, oma lähtökohmainen tunne-tila (esim. onko äitiä tai isää ikävä)						1	1
Ihana sensitiivinen päiväkodin johtaja	1					1	
Lempeä ja kiva perhepäivähoidtaja.	1					2	
Pieni ryhmäkoko (perhepäivähoidossa maltillinen määrä lapsia), sopiva määrä vuorovaikutussuhteita, mahdollisuus toteuttaa omia vahvuuksia ja mielenkiinnonkohteita		2			1	1	
Kiinnostus asiaa kohtaan.						1	
Perheen ulkopuoliset aikuiset	1						

Liite 3. Ote analyysirungosta (tutkimuskysymys 2).

Alkuperäisilmaus	Aikui- nen- lapsi- suhde (9)	Ryh- mässä toimimi- nen (6)	Epämiel- lyttävät aistiko- kemuk- set (4)	Ajalli- nen ulottu- vuus (0)	Toimin- taym- päristö (3)	Negatii- viset tunne- koke- mukset (14)	Mah- dolli- suo- deto- matah- tisuteen (2)
------------------	--	---	--	--	------------------------------------	--	--

Ei annettu aikaa prosessoida asioita omaan tahtiini, kun ei ymmärretty luonnetani oikein. "Mene nyt vain" pahensi ja sai otta- maan kaksi askelta taaksepäin.	2					1	1
Ei omaa rauhaa, paine muotoutua muiden mieltymyksien mukaan esim. valojen kirkkaus, vetoisa paikka, yms.		1	2			1	1
Aikuiset eivät ymmärtäneet, kuinka raskasta on olla itselle sopimattomassa ympäristössä, ja siitä seurannut henkinen väsymys.	1					1	1
Eniten oli meluisa ympäristö, joka oli haittana päiväkodissa. Siitä mistä ei ollut mukava oli se, että työntekijä kertoo äidilleni että uskon että tyttärelläsi voi olla ehkä autismia kun olin itseni. Kyse oli kuitenkin vaan melutasosta, joka oli liian korkea. ---	1		2			1	

Erityisesti aikuisten ilkeä asenne ja haluttomuus ymmärtää herkkyyttä muuna kuin kiukutteluna.	2					1	
Tunne siitä, ettei tule nähdä tai kuulua, koskien niin muita lapsia kuin aikuisiakin. Toisten lasten suhtautuminen minuun, ja sen miettiminen, mitä he minusta ajattelevat. ---	1	3				2	
Vähättely "et sä voi joka asiasta itkeä" "taasko sä itket" "et sä tahtoa itkulla saa läpi" "älä itke"	1					1	
Sosiaaliset odotukset ja roolit. X on kiltti, x on ujo. Tietyn roolin asettaminen erityisherkkien piirteiden pohjalta muovasi omaa minäkäsitystäni.		1					
Kireä tai tunnetasolla negatiivinen ilmaisi, epävarmuus omasta osaamisesta, pelko ja jännitys.						5	
Piha oli Helsingin keskustassa vain iso betonilaatta.					1		

Vehreä virikerikas ympäristö olisi ollut paratiisi. Samoin metsäretket.							
Väärin tulkinta taidoistani ja vetäytymisestä. ---	1						
Tunsin olevani erilainen ja liian syvälinen. Luin aikuisia kuin avointa kirjaa. Yritin olla kiltti.	1	1				2	